

Het hek van de Dam

(The Fences Are Down)

Een onderzoek naar de publieke opinievorming over de provo's in de periode mei 1965 – juni 1970

Student:	Cor Jacobs
Studentnummer:	833918879
Adres:	Logger 134, 1186 RV Amstelveen
Telefoon:	020-3376736
E-mail:	inbakjecor@hotmail.com
Scriptiebegeleider:	dhr. dr. F. Inklaar
Examinator:	dhr. dr. A. Bosch
Datum:	4 oktober 2009

1. Inleiding	4
Uitgangspunten van het onderzoek	4
Het belang van het onderzoek	7
Historiografie	7
Probleemstelling	9
2. De opzet van het onderzoek	11
Methode	11
De periode	13
Artikelen	13
Selectiecriteria	14
De waardering	15
Voorbeelden	18
Uitvoeringspraktijk	20
3. De historische context	21
4. De spelers	27
De provo's	27
De autoriteiten	33
De kranten	34
5. De provo's volgens de kranten	39
Hoe het begon	39
Het uiterlijk van de provo's	40
Interviews	41
Provo's en de media	43
Deskundigen die de oorzaken van het provoverschijnsel wisten	45
Mensen die zich provo noemden of genoemd werden	46
Voorstanders aan het woord laten	48
Tegenstanders aan het woord laten	50
Politici	51
Columns	52
Het hek van de Dam	53
Humor	54
De happenings	57
Koosje Koster	60
Provo na mei 1967	60
6. De resultaten	63
7. Conclusies	65
Deelonderzoeksvragen	65
Probleemstelling	67
Nabeschouwing	68
Geraadpleegde bronnen	70
Geraadpleegde literatuur	70
Archieven:	72
Bijlage A	73
Bijlage B	81
Bijlage C	83
Bijlage D	85

Bijlage E	87
Bijlage F	89
Bijlage G	90

1. Inleiding

Uitgangspunten van het onderzoek

In 1974 zong Robert Long in zijn album *Vroeger of later* het nummer *Mien*.

(...)
Wat koop ik voor dat slap gelul
over hasjiesj en dat spul
van die lang behaarde vieze gore zwijnen
in een kamp en dan castreren
nou dan zouden ze wel leren
en die rottroep zou al gauw verdwijnen
(...)¹

In dit lied geeft de echtgenoot van *Mien* zijn duidelijke mening over onder meer krakers, hongersnood, het milieu, de Vietnamoorlog en smerige langharigen die blijkbaar praten over hasjiesj en dat spul. Het zouden provo's kunnen zijn of hippies en vervolgens geeft de echtgenoot er *en passant* nog een oplossing bij. Hoewel het nummer geruime tijd na het provotijdperk uitkwam, kan de hier vertolkte mening als illustratief beschouwd worden voor die van het grote publiek over de provo's tijdens hun beginperiode, zoals bleek uit ingezonden brieven en onderzoeken. De meeste mensen en zeker de fans van Long zullen de ironie wel begrepen hebben.

Volgens een landelijke steekproef gehouden door het NIPO in augustus 1965 kon slecht drie procent van de ondervraagden geen eigen invulling geven aan de volgende incomplete zin: 'Provo's zijn.....' bijna 70% vulde iets negatiefs in op het stippelijntje, variërend van dom, oproerkraaiers, viespeuken tot waardeloze figuren, nietsnutten. Ook was 81% van mening dat de politie krachtig tegen hen moest optreden.²

Ruim een jaar later publiceerde het weekblad *Revu* de resultaten van een enquête met als titel 'Politiek in Nederland'. Een van de onderdelen had betrekking op de

¹ Robert Long (zang en tekst), 'Mien'. Uit de LP: *Vroeger of later* (Bovema/Heemstede 5C 054-24996 1974) kant 2.

² *Zo zijn wij. De eerste vijftientig jaar NIPO onderzoek*. Samengesteld door het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie en het Marktonderzoek (Amsterdam/Brussel 1974) 155-156.

provo's en het bleek dat het imago van de provo's nauwelijks verbeterd was. Zo vond 71% de provo's te lui om te werken en 85% vond ze herrieschoppers. Daarentegen vond 'slechts' 37% dat de provo's eigenlijk opgesloten moesten worden.³

Uit een onderzoek, dat gehouden werd in zeven Europese landen onder ruim dertigduizend jongeren, waarvan de resultaten in 1969 gepubliceerd werden, bleek dat de Nederlandse jeugd afweek van die van andere landen. De journalist Sjoerd Rodermond schreef naar aanleiding hiervan in een artikel in *De Telegraaf* onder de titel: 'Nederlandse jeugd steekt af bij rest van Europa'.

(...)

Wij zijn trots op onze vreemde vogels en buitenbeentjes. O zeker, we schelden ze uit en wij praten misprijzend over ze met de burens. Maar eigenlijk zijn we er een beetje trots op 'dat het toch allemaal maar kan' in Nederland, die provo's en hippies en homo's en Damslapers en noem maar op.(...)⁴

Als de bijdrage van Rodermond representatief is voor de publieke opinie dan is er in die paar jaar toch duidelijk iets veranderd in de manier waarop de mensen tegen de provo's aankeken. De historicus James Kennedy schreef hierover: 'Eerst werden ze verguisd en tegen 1970 keken veel Nederlanders met genegenheid terug op de provo's.'⁵

De publieke opinie over een bepaald onderwerp als zodanig is een conglomeraat van meningen, waar het hier om gaat is de overheersende mening, de mening die het meeste voorkomt. Waar in deze scriptie gesproken wordt over de publieke opinie dan wordt deze overheersende mening bedoeld. Hoe de publieke opinie gevormd wordt, is een proces waarbij vele factoren een rol spelen. De berichtgeving door de schrijvende pers is een van die factoren en die wordt hier onderzocht.

De provo's waren actief van mei 1965 tot mei 1967, deze periode viel geheel in de jaren zestig van de twintigste eeuw en deze jaren vormen nog steeds een 'lastige periode' voor historisch onderzoek. Volgens sommige historici werd Nederland pas na de jaren zestig een moderne samenleving. Vóór die tijd liep Nederland achter bij de rest van de moderne wereld, nadien ineens voorop. Volgens de socioloog Kees Schuyt en de historicus Ed Taverne is er nog steeds geen bevredigende verklaring voor deze

³ *Revu*, januari 1967.

⁴ *De Telegraaf*, 27 september 1969.

⁵ James Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995) 262 noot 131.

plotselinge omslag in waarden, normen en gedragvormen in Nederland.⁶ Verder in deze inleiding worden enige andere onderzoeken besproken, zoals die van de historici Hans Righart en James Kennedy die wel met verklaringen komen.

De provo's hebben een korte, maar invloedrijke rol gespeeld in het maatschappelijke veld. Ze namen een voorhoedepositie in door het introduceren van nieuwe actievormen, het bespelen van de media, het tarten van het gezag, het aan de kaak stellen van maatschappelijke misstanden en het aandragen van allerlei – al of niet reële - oplossingen.

De publiciteit die de provo's kregen in de schrijvende pers varieerde van uiterst negatief tot welwillend positief. Voorbeelden van de eerste soort waren veelal te vinden in *De Telegraaf* en *Elseviers Weekblad* die van de tweede in *Vrij Nederland* en *Het Parool*, terwijl een middenpositie werd ingenomen door het *Algemeen Handelsblad*, de *NRC* en *de Volkskrant*.

In mijn onderzoek wil ik de berichtgeving van *Het Parool*, *De Telegraaf* en *de Volkskrant* analyseren. De schrijvende pers heeft een bijdrage geleverd aan de publieke opinie, maar hoe groot deze was is achteraf niet meer vast te stellen; dit had alleen gekund via peilingen in de betreffende periode. Wat wel onderzocht kan worden is of, en zo ja welke verschuiving(en) er vallen op te merken in de berichtgeving over de provo's. Een positieve verschuiving in een veelgelezen krant zou een mogelijke verklaring kunnen zijn in de genoemde omslag van verkettering naar genegenheid.

De keuze voor *De Telegraaf* ligt voor de hand, het is een landelijk dagblad met – ook in de onderzochte periode - de grootste oplage van Nederland en met een grote verspreiding, niet alleen bij abonnees, maar ook via leestafels in horeca en kapsalons. Deze krant kan omschreven worden als een populistische krant, die schrijft wat het grote publiek graag wil lezen en staat bekend als een criticaster van het eerste uur ten aanzien van de provo's. Een verschuiving in de berichtgeving ten gunste van de provo's zal in deze krant de grootste invloed hebben gehad. *Het Parool* schreef aanmerkelijk positiever over de provo's en kan als de tegenhanger van *De Telegraaf* beschouwd worden. *De Volkskrant* is gekozen, omdat verwacht wordt dat deze krant een middenpositie inneemt en kan dienen als ijkpunt.

⁶ Kees Schuyt en Ed Taverne, *1950 Welvaart in zwart-wit* (Den Haag 2000) 379.

Het belang van het onderzoek

In de literatuur over de jaren zestig en de provobeweging worden regelmatig krantenartikelen aangehaald of geciteerd, maar een volledig systematisch onderzoek van alle artikelen van een bepaalde krant is er naar mijn weten nooit geweest. Het onderzoek is wetenschappelijk van belang omdat hiermee gezocht kan worden naar een verklaring voor de plotselinge omslag in waarden, normen en gedragsvormen in Nederland in de jaren zestig. Ook geeft het onderzoek kansen om eventuele fouten, omissies of verduidelijking in de literatuur over de provo's aan het licht te brengen.

Historiografie

De meeste publicaties over de provo's betreffen hoofdstukken in studies over de jaren zestig of de jeugdcultuur van de twintigste eeuw. Ook zijn er een aantal publicaties van personen die nauw betrokken waren bij provo, veelal (ex-)provo's die hun versie van de provogeschiedenis op schrift hebben gezet.⁷ Uiteindelijk was het de historicus Niek Pas die de provogeschiedenis uitputtend behandelde.

In november 1966 verscheen de eerste druk van *Provo, kanttekeningen van een deelverschijnsel*, waarin onder redactie van mr. F.E. Frenkel een aantal auteurs het provoverschijnsel vanuit verschillende invalshoeken probeerde te verklaren. Het besef dat aandacht de voedingsbodem was voor de beweging was blijkbaar al doorgedrongen daar vertegenwoordigers van het gezag en de Tweede Kamer weigerden een bijdrage te leveren aan deze bundel onder andere 'omdat dat maar weer publiciteit was, wat die jongens maar weer aanmoedigde'.⁸

De sociaal-geografe Virginie Mamadouh gaf in haar proefschrift: *De stad in eigen hand. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging* een veelomvattend en vergelijkend beeld van deze wat zij noemt 'stedelijke sociale bewegingen'. Ze heeft gekozen voor een kwalitatieve aanpak, gebaseerd op in eerste instantie verzamelde schriftelijke bronnen en in tweede instantie het houden van interviews. Ze onderzocht drie typen documenten die alle een verschillend beeld van de onderzochte groepen belichten. Allereerst de publicaties van de groep zelf, waarin het zelfbeeld tot uiting komt. Vervolgens het publieke beeld dat uit de kranten naar voren komt en tenslotte het beeld dat de directe tegenspeler (de autoriteiten) opriep en bestudeerd werd aan de hand

⁷ Hans Tuynman, *Full-time provo* (Amsterdam 1966).

⁸ F.E. Frenkel e.a. (ed.), *Provo. Kanttekeningen bij een deelverschijnsel* (Amsterdam 1966) 16.

van gemeentelijke beleidsstukken, notulen en dergelijke. Een van haar conclusies was dat het de provo's waren die met hun actievoeren ertoe hebben bijgedragen dat het gezamenlijk actie voeren tegen misstanden gewoon geworden is.⁹

Alwin Siepel schreef in 1994 in een speciaal nummer van *Aanzet* een artikel over de beeldvorming van de provo's in de pers. Hij gaf een bloemlezing van artikelen die verschenen waren in de media en schreef dat na het bouwvakkersoproer van juni 1966 het beeld van de provo's bij een deel van de pers in positieve zin begon te verschuiven. Maar hij concludeerde dat *De Telegraaf* volhardde in zijn categorale afwijzing van de ideeën van de provo's. Hij beschouwde dit als een moedwillige poging om de provocerende jeugd op passende wijze van replek te dienen door middel van de contraprovocatie.¹⁰

Als een standaardwerk over de jaren zestig kan worden beschouwd: *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* van de historicus Hans Righart. Hierin stelde Righart dat de jaren zestig Nederland ingrijpender hebben veranderd dan de Tweede Wereldoorlog. Hij beschreef het boeiende traject van Apeldoorn naar Kralingen. In Apeldoorn werd in 1956 de film 'Rock around the Clock' door de burgemeester verboden uit angst voor onlusten en in 1970 vond in Kralingen het Nederlandse *Woodstock* plaats, met meeswingende politieagenten. Ergens in deze periode vond een mentaliteitsomslag plaats. De auteur zoekt het epicentrum van deze woelige periode in de botsing tussen twee generatietypen: de Vooroorlogse Generatie en de Protestgeneratie. De provo's worden in deze studie uitvoerig behandeld, van de eerste happenings tot de politisering en de opheffing van de beweging. De socioloog J.J.A. van Doorn beschreef het treffend: 'Provo sterft, zodra men zichzelf ernstig gaat nemen'.¹¹

Een tweede standaardwerk over de onderzoeksperiode is van de historicus James Kennedy *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig*. Hij refereert hier aan een project van de beeldend kunstenaar Constant uit 1965, waarin deze een architectonische blauwdruk ontwierp voor een 'Utopia' dat hij een halve eeuw tot een eeuw in de toekomst situeerde. Kennedy neemt hier afstand van de sociologische interpretaties van de jaren zestig en richt zich op een culturele benadering waarin

⁹ Virginie Mamadouh, *De stad in eigen hand. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging* (Amsterdam 1992) 229.

¹⁰ Alwin Siepel, 'Moedwil en misverstand', in: *Aanzet vol 12* (Utrecht 1994) 129-146.

‘perceptie’ een even grote rol speelt als ‘realiteit’. Kennedy meent dat de transformatie van de cultuur in Nederland opmerkelijk soepel was verlopen mede door de houding van de ‘regenten’, die inzagen dat de veranderingen niet meer tegen te houden waren en kozen voor ‘met de tijd meegaan’.¹²

Zoals reeds genoemd werd er door Niek Pas een uitgebreid historisch onderzoek gedaan naar de provobeweging, waarop hij in 2003 promoveerde. Hij liet zien hoe de provo’s zich voortdurend van de aandacht van de media verzekerden door het opvoeren van straattheater (happenings), ludieke acties, het uitgeven van publicaties en het tartten van het gezag. Zijn proefschrift is uitgegeven onder de titel *Imaazje! De verbeelding van provo (1965-1967)*.¹³

Het uit te voeren onderzoek, waarvan de aanpak in hoofdstuk 2 uitgebreid zal worden beschreven, moet uiteindelijk antwoord geven op de volgende probleemstelling en onderzoeksvragen:

Probleemstelling

Welke veranderingen zijn er opgetreden in de beoordeling van de provo’s in de periode juni 1965- juni 1970 in de berichtgeving in de dagbladen *Het Parool*, *De Telegraaf* en *de Volkskrant*?

De onderzoeksvragen betreffen zowel *De Telegraaf*, *de Volkskrant* en *Het Parool*. De te verzamelen gegevens worden gegroepeerd per maand en uitgesplitst per soort tekst, te weten verslaggeving, (redactioneel) commentaar, ingezonden brieven, columns, foto’s enzovoort.

- Hoeveel artikelen hadden betrekking op Provo?
- Hoe kan de inhoud van elk artikel en/of de (ondersteunende) foto(‘s) gekwalificeerd worden in de waardering over de provo’s? Positief, negatief of niet aan te geven (neutraal)?

¹¹ Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam/Antwerpen 1995) 235.

¹² Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*.

¹³ Niek Pas, *Imaazje! De verbeelding van provo (1965-1967)* (Amsterdam 2003).

- Hoe ligt de verhouding tussen het aantal artikelen en het aantal positieve respectievelijk negatieve artikelen?
- Welke ontwikkeling in de aantallen artikelen is er te constateren?
- Welke ontwikkeling in de verhouding positieve – negatieve artikelen is er te constateren?
- Hoe zijn eventuele veranderingen in de aantallen artikelen te verklaren?
- Hoe zijn eventuele veranderingen in de verhouding positieve – negatieve artikelen te verklaren?

2. De opzet van het onderzoek

In dit hoofdstuk wil ik rekenschap geven van de manier waarop ik het onderzoek heb aangepakt. Welke aspecten ik belangrijk vond en ook hoe dit zich verhoudt tot andere soortgelijke onderzoeken [in de literatuur].

Methodie

Om de inhoud van teksten te onderzoeken wordt in de communicatiewetenschap gebruik gemaakt van een methode die bekend staat als inhoudsanalyse. Het gaat hierbij om teksten die niet voor wetenschappelijke doeleinden zijn gemaakt en waarbij het begrip tekst ruim geïnterpreteerd moet worden en ook betrekking kan hebben op TV-programma's, foto's of tekeningen. Een definitie van inhoudsanalyse van de communicatiewetenschapper Dirk-Jan den Boer is: '*Een onderzoeksmethode om controleerbare en geldige uitspraken te doen over de context van de gegevens zoals die in de tekst zijn neergelegd*'.¹⁴ Den Boer heeft het over *controleerbare* uitspraken, dit houdt in dat als een ander het onderzoek over zou doen er dezelfde uitkomsten uit moeten komen en dit kan alleen als er duidelijke criteria zijn gebruikt, die ook nog consequent zijn toegepast.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse. Kwantitatief heeft betrekking op het kwantificeren van bepaalde kenmerken in teksten en nauwelijks op de interpretatie, kan voor een deel automatisch uitgevoerd worden en scoort hoog op betrouwbaarheid. Kwalitatieve inhoudsanalyse richt zich op het interpreteren en kwalificeren van teksten en is afhankelijker van de opvattingen van de analist en daardoor minder betrouwbaar. Om de betrouwbaarheid te verhogen laten onderzoekers soms meerdere personen de artikelen beoordelen. Zoals de onderzoekers Harry van den Berg en Kees van der Veer die gebruik maakten van 23 codeurs bij het analyseren van krantenartikelen over de ENKA bedrijfsbezetting te Breda in september 1972. Iedere codeur maakte afzonderlijk een waardering. Bij

¹⁴ Dirk-Jan den Boer, *Methodologie en statistiek voor communicatie-onderzoek* (Houten/Zaventem 1994) 123.

voldoende overeenstemming was er geen probleem en kon de waardering aldus vastgesteld worden. In twijfelgevallen volgde een nader onderzoek.¹⁵

De Nederlandse tekstwetenschapper Teun A. van Dijk heeft in 1988 een onderzoek verricht naar de berichtgeving van krakers in de pers tijdens een aantal geruchtmakende ontruiming in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw. Hij maakte hierin gebruik van een tabel waarin de bewoordingen die gebruikt worden om beide partijen aan te duiden, de krakers en de politie/autoriteiten of hun gedragingen werden gekwalificeerd als positief, negatief of neutraal.¹⁶

Henri Beunders en Erwin Muller, respectievelijk hoogleraar geschiedenis, media en cultuur en hoogleraar conflictbeheersing, hebben een onderzoek uitgevoerd naar het imago van de politie in twee landelijke dagbladen. Voor de waardering maakten ze ook gebruik van de criteria positief, negatief en neutraal. Ze volstonden met het geven van een voorbeeld van iedere soort.¹⁷

Dit onderzoek richt zich op het vaststellen van eventuele verschuivingen in de waardering. Hiervoor is het noodzakelijk om de geselecteerde artikelen te interpreteren en een waardering vast te stellen. Daarom heb ik gekozen om gebruik te maken van kwalitatieve inhoudsanalyse. Ik ben de enige beoordelaar en dit kan nadelig zijn voor de betrouwbaarheid, maar aangezien het hier gaat om de relatieve verschuiving en het – verwachte - grote aantal artikelen zullen onnauwkeurigheden in een individueel geval een minder grote rol spelen. Om het onderzoek te kunnen uitvoeren is het nodig om de periode vast te stellen die onderzocht gaat worden. Ook moet er gedefinieerd worden wat als een artikel beschouwd wordt en moeten de criteria vastgesteld zijn op basis waarvan de artikelen geselecteerd gaan worden. Om de geselecteerde artikelen te kunnen kwalificeren moeten er kwalificatiecriteria vastgesteld zijn. Tenslotte moeten de resultaten gepresenteerd worden en van commentaar worden voorzien.

¹⁵ Harry van den Berg en Kees van der Veer, *Ideologie en Massamedia* (Amsterdam 1986) 469.

¹⁶ Teun A. van Dijk, *News analysis. Case studies of international and national news in the press* (Hillsdale 1988) 277.

¹⁷ Henri Beunders en Erwin Muller, *Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek* (Apeldoorn/Zeist 2005) 329-330.

De periode

In mei 1965 werd in Amsterdam de provobeweging opgericht, deze maand is als startmaand gekozen voor het onderzoek. In mei 1967 hief Provo zichzelf op, maar Provo bleef in de gemeenteraad van Amsterdam vertegenwoordigd tot de installatie van de nieuw gekozen raad in september 1970. Op 3 juni van dat jaar waren er namelijk gemeenteraadsverkiezingen geweest (waaraan Provo niet meedeed) en de laatste raadsvergadering voor het zomerreces werd eind juni gehouden, daarom is juni 1970 gekozen als eindmaand van het onderzoek.

Artikelen

De inhoud van een krant bestaat uit tekst, tekeningen en foto's. Teksten zijn veruit in de meerderheid. Om een krant te kunnen analyseren heb ik de inhoud verdeeld in artikelen. De inhoud van een artikel is een product van een medewerker van de krant (journalist, columnist, tekenaar, fotograaf of redacteur) of van een buitenstaander (ingezonden brief of advertentie). Alles wordt geplaatst onder redactionele verantwoordelijkheid. Een artikel kan één of meer van de volgende elementen bevatten:

- Kop en eventuele onderkop
- Inhoud
- Foto met eventueel onderschrift
- Tekening met eventueel onderschrift

Foto's en tekeningen met hun onderschriften kunnen ook zelfstandig voorkomen. In dat geval heb ik beschouwd als één artikel Ook de rubriek met ingezonden brieven heb ik beschouwd als één artikel.

Om voorbereid te zijn om in een later stadium de resultaten van het onderzoek eventueel te kunnen verfijnen, heb ik de artikelen ingedeeld in de volgende categorieën:

- Verslaggeving
- Column
- Redactioneel commentaar

- Ingezonden brieven
- Cartoons
- Interview
- Foto
- Advertentie
- Overig (verzamelrubrieken, rectificaties en dergelijke)

Het onderscheid was niet moeilijk te maken. Bij verslaggeving staat er boven het artikel een aanduiding in de trant van ‘van een onzer verslaggevers’. Bij columns staat de naam of pseudoniem van de auteur er bij, hetgeen ook het geval is bij interviews.

Redactioneel commentaar heeft meestal een – per krant verschillende - vaste kop evenzo de rubriek met ingezonden brieven. De verzamelrubrieken worden gevuld door een of meer – met name genoemde – journalist(en). De rest spreekt voor zich.

Selectiecriteria

Om geselecteerd te worden moet het artikel betrekking hebben op de provo’s in de ruimste zin. Dit kan zijn doordat het woord ‘provo’ erin voorkomt of bekende provo’s met name genoemd worden. Ook kan het artikel betrekking hebben op gedragingen, ideeën of uitlatingen van provo’s of op die van de jeugd in het algemeen, terwijl het impliciet betrekking had op provoproblematiek. Vooral in de beginperiode was er verwarring met nozems, terwijl duidelijk was dat er provo’s bedoeld werden, ook deze artikelen werden geselecteerd. Ook aan het eind van de onderzoeksperiode zou er verwarring kunnen zijn, want het toenmalige provoraadslid Roel van Duijn was in februari 1970 medeoprichter van de ‘kabouterbeweging’ en zijn doen en laten in de gemeenteraad had steeds minder met Provo en steeds meer met de kabouters te maken. Artikelen die puur en alleen betrekking hadden op de kabouterbeweging werden niet meer geselecteerd.

De belangrijkste indicatoren om een artikel nader te bestuderen waren de kop(pen) en eventuele bijgeplaatste foto’s, zodra deze een aanwijzing gaven dat de inhoud over provo’s, jeugd, relletjes, happenings enzovoort ging, werd het artikel globaal gelezen. Redactionele commentaren, de rubrieken met ingezonden brieven en columns werden altijd gelezen. Niet gelezen werden de rubrieken met kleine

advertenties en personeelsadvertenties. Na lezing werd besloten of een artikel voor selectie in aanmerking kwam.

Hoewel er gestreefd is naar een 100% score in het selecteren van relevante artikelen is er geen garantie dat dit gehaald is, het zou veel te veel tijd kosten om alles te lezen, hiervoor is de hoeveelheid tekst in een krant nu eenmaal te groot.

De waardering

In navolging van de genoemde onderzoekers Beunders en Muller heb ik gekozen om ieder artikel te voorzien van één van de kwalificaties positief, neutraal of negatief. Een alternatief zou geweest zijn om gebruik te maken van een glijdende schaal van zéér negatief tot zéér positief en dit uit te drukken in een cijfer van bijvoorbeeld -5 tot +5. Mijn uitgangspunt was om het zo simpel mogelijk te houden en een dergelijke aanpak is met één onderzoeker bijna niet te doen en zou een schijnnaauwkeurigheid tot gevolg hebben. Om deze reden heb ik er ook van afgezien om de aandachtsscore te gebruiken. Bij onderzoeken waarbij de nadruk ligt op de hoeveelheid publiciteit die een krant aan een bepaald onderwerp besteedt, wordt hier gebruik van gemaakt. Aan de hand van de omvang van het artikel, de kopbreedte, het paginanummer en de positie op de pagina (onder of boven de vouw), worden punten toegekend en hiermee kan een wegingsfactor worden vastgesteld.

Niek Pas legt, volgens mij ten onrechte, een verband tussen twee artikelen door betekenis te hechten aan het bij elkaar plaatsen van een artikel over provo's en een bericht over een vechtpartij op de Zeedijk in Amsterdam. Hierdoor zouden de provo's als het ware een negatieve invloed ondergaan. Het is niet helemaal uit te sluiten dat hier een bewuste strategie achter zat van de redactie, in dit geval die van *de Volkskrant*, maar het lijkt me zeer onwaarschijnlijk. Zou hier nu echt aan gedacht zijn, in de hectiek van deadlines en dergelijke, het was tenslotte stadsnieuws dat toch al vaak bij elkaar geplaatst wordt?¹⁸

In mijn onderzoek tel ik ieder geselecteerd artikel even zwaar mee ongeacht de grootte, de positie in de krant en de aanwezigheid van andere artikelen.

Om te kunnen bepalen of een artikel als positief, negatief dan wel neutraal moet worden beoordeeld heb ik het gelezen en vastgesteld of er bepaalde kenmerken aanwezig waren.

¹⁸ Pas, *Imaazje!*, 124.

Het hek van de Dam

Het ging hier om de volgende kenmerken:

1. Indicatoren (negatief of positief)
2. Negatieve semantische structuren
3. Overige kenmerken

Negatieve indicatoren

Negatieve indicatoren kunnen zich op verschillende niveau's doen gelden.

- Expliciet (manifest) aanwezige negatieve woorden of uitdrukkingen;
- Impliciet (latent) door de presentatie, de context, sarcasme of ironie.

In de kranten gevonden voorbeelden van expliciet negatief taalgebruik:

Aspect	Voorbeelden
Uiterlijk (haardracht, kleding, reinheid)	Lang haar, vies, ongewassen
Geestesgesteldheid, ideeën	Gek, dom, lachwekkend, achterlijk, bespottelijk
Gedrag	Herrieschoppen, straatschendingen
Reacties op wat de provo's zeggen of schrijven	Gevaarlijk, onzinnig
Vergelijken met iets negatiefs	WA, NSB, Mussert
Wat er met ze moet gebeuren	Brandspuit, opsluiten, werkkampen
Scheldwoorden	Tuig, vlerken, leeglopers

Er is sprake van impliciet negatief taalgebruik:

- Als positieve woorden tussen aanhalingstekens zijn gezet of voorafgegaan worden door het woord 'zogenaamd';
- Als de tekst sarcastisch is of als zodanig bedoeld is;
- Als de tekst positief is maar duidelijk ironisch bedoeld is.

Positieve indicatoren

In het Nederlands (en wellicht ook in andere talen) blijkt het veel makkelijker om je negatief over iets uit te laten dan om positief te zijn. Positieve indicatoren zijn woorden als: jongelui, demonstranten, ludiek, jonge mensen, kunstenaars, intellectuelen of gerechtvaardigde verlangens. Soms wordt er een positieve draai aan een negatieve

uitlating gegeven door er een zinvolle verklaring bij te leveren, in de trant van: ‘het idee is lachwekkend maar het verdient nader onderzocht te worden’ of ‘er zit misschien toch wat in’ of ‘er wordt tenminste over het probleem nagedacht’. Als een krant ruimte geeft aan een provosympathisant om zijn mening te geven werd dit ook positief beoordeeld.

Semantische structuren

Ook zijn er semantische structuren met een impliciete negatieve connotatie. Teun van Dijk geeft hiervan een aantal voorbeelden.¹⁹

- Noodzakelijkheid (De politie moest ingrijpen);
- Negatie (Als een krant bijvoorbeeld schrijft dat de krakers het pand ‘zonder tegenstand’ verlieten heeft dit als vooronderstelling dat het anders had kunnen zijn);
- Contrast (politie tegen provo’s);
- Oorlogsmetafoor (veldslag).

Overige kenmerken

Een artikel kan ook nog op andere wijze blijk geven van een positieve of negatieve stemming, bijvoorbeeld door een bepaald taalgebruik, zonder dat dit tot uiting komt in een van de genoemde indicatoren of structuren.

Een artikel werd als negatief gekwalificeerd als de negatieve kenmerken duidelijk de overhand hadden. Dus ook als er een of meerdere positieve kenmerken waren, die echter in het niet vielen door de negatieve kenmerken.

Een artikel werd als positief gekwalificeerd als er de positieve kenmerken duidelijk de overhand hadden. Dus ook als er een of meerdere negatieve kenmerken waren, die echter in het niet vielen door de positieve kenmerken.

Een artikel werd als neutraal gekwalificeerd als de feiten zonder kleuring, impliciet of expliciet werden weergegeven of als de positieve en negatieve kenmerken elkaar in evenwicht hielden.

Bij foto’s ligt het allemaal wat anders. Als er geen onderschrift is, kan alleen de afbeelding zelf een aanwijzing geven. Bijvoorbeeld een afbeelding van een politieagent

die slaat zou kunnen betekenen dat de sympathie van de fotograaf ligt bij degene die geslagen wordt. Maar het zou ook kunnen dat de fotograaf het terecht vindt dat er hard wordt opgetreden. Hier is voorzichtig mee omgegaan en alleen bij 'overduidelijke' gevallen zijn harde conclusies getrokken.

Voorbeelden

Onder de kop 'Midzomernachtmerrie in Amsterdam', geeft *de Volkskrant* verslag van de gebeurtenissen op een zaterdagavond, toen het provoverschijnsel nog nieuw was. De verslaggever had het over 'raddraaiers', '200 leeglopers', een 'arbeidsschuwe jongeman' en hij besloot met 'Veel toeristen – toeschouwers bij het "feest" – vonden dat er in Amsterdam maar rare mensen wonen'.²⁰

Ondanks dat er een enkel positief kenmerk was zoals de onderkop 'Zeven belhamels opgebracht', kreeg het artikel een negatieve waardering.

Ook negatief werd het volgende redactioneel commentaar beoordeeld.

Pas op de klappen

Ga niet staan kijken bij relletjes. Deze vermaning, die Amsterdams burgemeester en hoofd van de politie tot zijn stadsgenoten heeft gericht, is kennelijk ingegeven door burgervaderlijke bezorgdheid. Hij kent zijn pappenheimers en weet dat de Mokumers bij opstootjes graag haantje-de-voorst zijn. Het is bekend dat het dikwijls de verkeerden zijn die de klappen krijgen. Zo kwam ook vorige week zaterdag vele stokslagen en sabelhouwen niet terecht op de belhamels van de provo-rel, maar op nieuwsgierige omstanders. Wie verstandig is en zijn huid wil sparen, blijve daarom thuis als de jonge warhoofden een ceremonie houden bij het beeld van het Lieverdje, die prachtige Amsterdamse kwajongen met wie ze overigens niets gemeen hebben. Nieuwsgierigheid biedt de provo's alleen maar kans de heksenketel groter te maken. Laat ze in hun eigen sop gaar koken.²¹

¹⁹ Van Dijk, *News analysis*, 270-273.

²⁰ *De Volkskrant*, 9 augustus 1965.

²¹ *De Volkskrant*, 21 augustus 1965.

Een voorbeeld van een neutraal bericht

Provo's in arrest

(Van onze verslaggever)

Amsterdam, 8 febr. – Drie provo's, de 23-jarige student H.E.T., de 19-jarige typograaf P.B. en de 21-jarige student A.S., al meermalen aangehouden bij zogenaamde happenings op het Spui, zijn gisternacht opnieuw gearresteerd. Zij hadden het Lieverdje met menie ingesmeerd. De politie achtervolgde het drietal. De provo's werden op de Stadhouderskade aangehouden en naar het bureau Singel gebracht waar proces-verbaal wegens vernieling werd opgemaakt.²²

En tenslotte een tweetal positieve ingezonden brieven

Vrij denken

Mag ik de Amsterdamse politie attent maken op de volgende voordelige aanbieding?

'Aangeboden aantal stevige looptuigjes. Aanvraag onder nummer K4235.'

De kans voor alle omes agenten om die gevaarlijke provoleden in toom te houden!

Zij vormen immers wederom een ernstige 'bedreiging voor de democratie'!

Amsterdam

Mej. N. Gruson

Vrij denken II

Vijf kweekschoolleerlingen vragen zich met zeer veel zorg af, of de Amsterdamse politie het Nederlandse volk in de toekomst nog wel zal toestaan vrij te denken.

Amsterdam J.Gouw, R. de Vos, R.Peolmeijer(sic), P.Waldman,
N.Gruson²³

²² *De Volkskrant*, 8 februari 1966.

²³ *Het Parool*, 22 juli 1965.

Uitvoeringspraktijk

De geselecteerde artikelen werden gekopieerd en de te registreren gegevens werden ingevuld op een aan te hechten formulier (zie bijlage G). Uiteindelijk zijn er 1408 artikelen geselecteerd en gekopieerd.

Van de geselecteerde artikelen werden in eerste instantie de volgende gegevens geregistreerd:

- Krantnaam;
- Datum;
- Artikelsoort;
- Paginanummer;
- De kop;
- De auteur, fotograaf of tekenaar (indien bekend).

Vervolgens werd het artikel gelezen en bestudeerd en werd de waardering vastgesteld volgens de hierboven vermelde systematiek.

Alle gegevens werden in een *Excel* bestand opgeslagen om aan de hand van zogenaamde ‘draaitabellen’ overzichten te kunnen produceren.

3. De historische context

Om de gebeurtenissen rond de provo's te kunnen plaatsen in een historische context geef ik in dit hoofdstuk een beknopt overzicht van de jaren zestig met een korte terugblik op de jaren vijftig.

De jaren zestig van de twintigste eeuw vormen een bijzondere periode in de jongste geschiedenis van Nederland. Onder historici is min of meer overeenstemming dat ze als een breukvlak beschouwd kunnen worden.²⁴ Geen overeenstemming is er over het tijdstip waarop de jaren zestig begonnen, volgens sommigen begonnen ze in de jaren vijftig en volgens anderen zijn nu nog niet afgelopen.²⁵

In de jaren vijftig kwam Nederland de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog geleidelijk weer te boven. De infrastructuur was grotendeels hersteld, nieuwe industrieën in de chemie en elektrotechniek kwamen op en de handel floreerde. Dit kwam mede door het *Wirtschaftswunder* in West-Duitsland, waarvoor de haven van Rotterdam een belangrijk schakelpunt vormde. De Nederlandse concurrentiepositie werd versterkt omdat de lonen laag gehouden werden door de geleide loonpolitiek. Maar verder bleef politiek nog veel bij hetzelfde. De confessionele partijen drukten hun stempel op bijna ieder kabinet. De verzuiling was nog volop aanwezig in vrijwel ieder aspect van de maatschappij en de beeldvorming in het buitenland was navenant. Ontzag voor de autoriteiten was nog ingebakken.

Righart is van mening dat er aan het eind van de jaren vijftig een precair evenwicht bestond tussen de traditie en de moderniteit. Nederland werd nog geregeerd door de vooroorlogse generatie van politici. Wie naar het Nederland van anno 1959 kijkt, ziet op het eerste gezicht een stabiel, traditioneel, streng verzuild en sterk verkerkt land. Maar het was slechts een façade en in het volgende decennium zou de breuk in alle heftigheid zichtbaar worden.²⁶

Het was dus niet verwonderlijk dat in het buitenland ook op deze manier naar ons land werd gekeken. In de ogen van Duitsland was Nederland in november 1961 nog *gut bürgerliches* en overwegend agrarisch. In de ogen van de Amerikanen waren we een

²⁴ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 13.

²⁵ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 9.

schoon, ouderwets en pittoresk land met dijken, windmolens en tulpen en leek Nederland de belichaming van een trouwe bondgenoot van Amerika, onovertroffen in anticommunisme en Atlanticisme. Een enkeling keek wat verder en zag dat dit niet helemaal klopte, zoals de Amerikaanse journalist R.H. Shackford die al in 1959 had geconcludeerd dat het beeld van Nederland, als een rustig land, met boeren en klompen in de hoofdrol, minstens vijftig jaar achterliep op de werkelijkheid.²⁷

Dank zij de geleide loonpolitiek van de jaren vijftig was Nederland een ‘goedkoopte-eiland’ in Europa geworden, waardoor de export floreerde. Maar het werd nog beter want in 1959 werd de aardgasbel bij Slochteren ontdekt, in een paar jaar tijd werd er een infrastructuur opgebouwd en werden vrijwel alle huishoudens aangesloten op deze energiebron. Nederland kon hierdoor op termijn een netto exporteur van energie worden. Dit was goed voor de betalingsbalans en het ging in Nederland economisch dan ook steeds beter. De werkloosheidcijfers waren laag en het werd voor de bedrijven steeds moeilijker om aan personeel te komen. Het uitbetalen van ‘zwarte lonen’, extra loon boven hetgeen in de CAO’s was afgesproken, werd een gangbare praktijk om dit probleem het hoofd te bieden. Daar niet alle groepen hiervan konden profiteren gaf dit weer sociale spanningen. In 1964 werden met aanzienlijke algemene loonsverhogingen de ontstane verschillen weggewerkt. De bestedingen konden hiermee fors toenemen, niet alleen door deze loonsverhogingen maar ook door het kopen op afbetaling, dat een grote vlucht nam. Luxe consumptieartikelen: witgoed, televisietoestellen en transportmiddelen werden op grote schaal aangeschaft. De regering zag een gevaar in de toegenomen schuldenlast, daarom werd het kopen op afbetaling in 1964 aan banden gelegd door het invoeren van een verplichte aanbetaling van een deel van het aankoopbedrag en het maximeren van de looptijd van de afbetalingsovereenkomst.²⁸

De naoorlogse geboortegolf had een stuwmeer aan jeugdigen voortgebracht die langzaam opschoof door de maatschappelijke geledingen. In de jaren vijftig bevolkte de jongeren nog de lagere scholen en in het volgende decennium gingen ze verder naar de hogere schooltypen, of begonnen deel te nemen aan het arbeidsproces. Niet alle geledingen van de maatschappij waren hierop voorbereid, want voor de broodnodige

²⁶ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 70-71.

²⁷ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 24.

ontspanning moest voornamelijk een beroep gedaan worden op de bestaande structuren, een uitgebreide ontspanningsindustrie was er nog niet. Het probleem werd groter toen in de jaren 1961-1962 in Nederland de vijfdaagse werkweek werd ingevoerd. Hierdoor kregen grote groepen, waaronder ook scholieren, de beschikking over een vrije zaterdag en dus meer vrije tijd, die niet altijd adequaat kon worden gevuld. Dit werd tevens in de hand gewerkt omdat de voornamelijk door de zuilen georganiseerde activiteiten hun aantrekkingskracht begonnen te verliezen.²⁹ Behalve meer vrije tijd kregen de jongeren ook meer te besteden onder andere aan grammofoonplaten en ze werden mobieler doordat de bromfiets binnen bereik kwam.

De nieuwe jeugdcultuur werd sterk beïnvloed door Amerikaanse en Engelse voorbeelden. De Atlantische bevrijdingstroepen hadden hun sporen in onze cultuur achtergelaten en mede door de Amerikaanse Marshallhulp en gevoelens van dankbaarheid jegens de bevrijders werd Nederland een Atlantisch gerichte maatschappij. De buitenlandse voorbeelden op muziek en filmgebied lokten en de jeugd deed er alles aan om deze na te volgen. Tot genoeg ongetwijfeld van de Verenigde Staten, waar van oudsher al een stroming bestond die de Amerikaanse denkbeelden en maatschappelijke vormen wenste uit te dragen naar de rest van de wereld. Bovendien waren er ook aardse belangen in het geding, zoals afzetmarkten en vrije wereldhandel en niet te vergeten de strijd tegen het communisme. Het uitdragen van culturele elementen, zeker die waarbij commerciële belangen in het geding waren zoals de film- en muziekindustrie, kon hierbij van pas komen.³⁰ Maar er waren ook uitingen van de jeugdcultuur die ook in Amerika zelf omstreden waren, zoals de rebellie tegen de bestaande orde en de hiermee samenhangende actievormen (*sit-in*).

De invoering van de televisie had voor de vrijetijdsbesteding van de oudere jeugd aanvankelijk eerder een negatief dan een positief effect. In 1951 kwamen de eerste tv's in Nederland. In het begin mondjesmaat maar in 1960 was in een kwart van de huisgezinnen een (zwart-wit) tv aanwezig. Tot oktober 1964 was er, met uitzondering van de grensstreek, slechts één net beschikbaar en alle kijkers keken als gevolg daarvan naar hetzelfde programma en dus ook naar programma's van andere zuilen.³¹ Vaak werd er de hele avond gekeken, die in het begin pas om acht uur 's avonds begon, tot en

²⁸ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 98-99.

²⁹ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 134.

³⁰ Frank Inklaar, *Van Amerika geleerd. Marshall hulp en kennisimport in Nederland* (Den Haag 1997) 135.

met de - toen nog gebruikelijke - dagsluiting. Programma's die gericht waren op pubers waren er nauwelijks.³² Het televisietoestel zorgde ook voor een verandering in de doorsnee huiskamer. Daar waar eerst de eettafel centraal stond en mogelijkheden bood voor vertier, in de vorm van lezen of gezelschapsspelletjes, bepaalde nu de televisie de indeling. De eettafel verloor zijn positie, want het uitzicht mocht niet belemmerd worden. Het gevolg was dat de jongelui het huis uit gedreven werden en hun heil elders zochten.³³ Groepjes jongelui gingen zich op straat staan te vervelen, voorbijgangers lastig vallen, relletjes uitlokken. Door de journalist Jan Vrijman werden ze nozems genoemd, een woord dat al snel inburgerde.

Een belangrijk fenomeen in de jaren zestig was het protest. De Protestgeneratie (geboren tussen 1940-1955) heeft hier zelfs haar naam aan te danken. Als een rode draad slingerde het protest zich door de jaren zestig heen. De vorm en de eerste doelen werden van de Verenigde Staten overgenomen. In Nederland begon het als een *sit-in* tegen de atoombewapening in Den Haag door scholieren in 1961 en werd later geïstitutionaliseerd met regelmatige demonstraties tegen de Vietnamoorlog. Allerlei actiegroepen verklaarden zich solidair met bevrijdingsbewegingen. Later kregen de doelen steeds minder een morele lading. Medezeggenschap werd het motto, het leek alsof uiteindelijk de hele maatschappij aan het protesteren was. Het is ook niet zo verwonderlijk dat protesteren 'in' was. Maar al te vaak werd het gehonoreerd. Allerlei groeperingen hadden hun eigen acties. De beeldend kunstenaars hadden hun bezetting van de nachtwachtzaal in het Rijksmuseum op 12 juli 1969, toneelacteurs hadden hun 'actie tomaat' in oktober 1969 en de toonkunstenaars hadden hun actie 'notenkraker'. Een gemeenschappelijke factor was verzet tegen de vooroorlogse hiërarchische verhoudingen, tegen clubjes oudgedienden die de dienst uitmaakten, terwijl jongeren niet aan de bak kwamen. Ook de universitaire wereld kreeg zijn deel, het aantal studenten was in tien jaar tijd gegroeid van 40.700 in 1960 tot 103.400 in 1970. De studenten eisten medezeggenschap. Na de bezetting van het Maagdenhuis, het bestuurlijk centrum van de Universiteit van Amsterdam, in mei 1969, kwam er uiteindelijk een *Wet Universitaire Bestuurshervorming* (WUB).³⁴

³¹ Schuyt en Taverne, 1950, 364.

³² Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 106.

³³ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 105.

³⁴ Schuyt en Taverne, 1950, 316.

Ook in de politiek werd de behoefte aan verandering steeds duidelijker. Hendrik ('Boer') Koekoek, de leider van de (rechtse) Boerenpartij, had al flink aan de politieke boom geschud en kreeg met zijn 'boerenslimheid' en *oneliners* vaak de lachers op zijn hand. Het politieke beeld verlinkste steeds meer en onder invloed van Nieuw Links maakte de sociaal-democratische PvdA een ruk naar links. Wat weer tot gevolg had dat er in 1970 een rechtse afsplitsing kwam, de democratisch socialistische (DS'70). Ook de progressieven uit de katholieke KVP en de orthodox-protestantse antirevolutionaire partij (ARP) verenigden zich in 1968 tot de Politieke Partij Radicalen (PPR). In oktober 1966 viel het kabinet over begrotingsperikelen (de nacht van Schmelzer) en dit schokte het vertrouwen in de politiek. De meeste Nederlanders waren van oordeel dat er nodig iets moest vernieuwen hetgeen weer kansen gaf aan groeperingen die met alternatieven kwamen zoals de dat jaar opgerichte Democraten '66 (D'66). Onder leiding van de charismatische Hans van Mierlo veroverde D'66 zeven zetels in de Tweede Kamer tijdens de verkiezingen in februari 1967. De foto van Hans van Mierlo, die triomfantelijk een flesje bier omhoogstak, ging de wereld over en zal ongetwijfeld hebben bijgedragen aan het imago van Nederland als een land waar alles kon.

Aan het eind van de jaren zestig was de situatie drastisch veranderd en liep Nederland voorop met tolerantie en progressiviteit. De Nederlandse visie op softdrugs, prostitutie, homoseksualiteit, het koningshuis, orde en gezag trok veel aandacht in de buitenlandse pers. De Nederlandse historicus H.W. von der Dunk merkte in 1975 op dat Nederland zich had ontwikkeld tot het meest antitraditionalistische land van het Westen.

35

Er was blijkbaar nogal wat gebeurd in Nederland. Inderdaad de maatschappij was in beweging gekomen, er is vrijwel geen aspect te noemen dat niet drastisch was veranderd. Maar hierin was Nederland niet uniek, dit gold voor de meeste Westerse landen. Hoe het zover heeft kunnen komen met Nederland is nog steeds onderhevig aan onderzoek. Hans Righart zoekt het in de botsing van twee generaties, de vooroorlogse en de naoorlogse, de polariteit tussen deze twee typen zou een katalyserend effect hebben gehad op het proces van verandering.³⁶ James Kennedy zoekt het in in de

³⁵ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 11.

³⁶ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 17.

houding van de Nederlandse autoriteiten die uit afkeer voor conflicten en geweld probeerden de stroom ‘moderne’ ontwikkelingen te kanaliseren. Zij misten niet alleen de mogelijkheden maar vooral ook het inzicht en de wil om weerstand te bieden tegen de ontwikkelingen waartegen hun collega’s in andere landen zich wel zouden hebben verzet.³⁷

³⁷ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 21.

4. De spelers

In zijn in 1938 verschenen boek *Homo Ludens* zocht de historicus Huizinga naar een bijvoeglijk naamwoord bij het woord spel. Hij introduceerde hiervoor het woord ludiek, dat het speelse element in een cultuur aangeeft.³⁸ Het woord werd in de jaren zestig herontdekt en vooral in verband gebracht met actievoeren. Zowel de provo's als protestbewegingen brachten ludieke elementen aan in hun repertoire waardoor het optreden als het ware voorzien werd van een knipoog en de acceptatie door het publiek vergroot werd.

Het woord is nu niet meer weg te denken, een eenvoudige zoekopdracht met *Google* levert vandaag ruim 65.000 treffers op in Nederlandse websites.³⁹

Als cultuur een spel is dan geldt dit ook voor de gebeurtenissen in de jaren zestig. Dit impliceert dat er ook spelers waren en dit hoofdstuk geeft een schets van de voor dit onderzoek relevante deelnemers aan het spel van deze periode. De spelers, waarvan de vraag is of ze zich allen bewust waren van het feit dat ze deelnemers aan een spel waren, waren de provo's, de autoriteiten en de media. Goed beschouwd heeft een spel ook publiek. In dit geval door vaak in groten getale aanwezig te zijn bij de happenings of als consumenten van de media. Hoewel het publiek een belangrijke rol speelde in de acceptatie van de provo's, wordt er in dit hoofdstuk niet specifiek op ingegaan.

De provo's

Provo(m.;-'s) [gevormd van provoceren], provocerend, ludiek jegens het bestaande gezag optredende jongeren, m.n. zoals te Amsterdam in de jaren 1965-'67; -beweging(v.), beweging van de provo's.⁴⁰

Het woord 'provo' is afkomstig uit het proefschrift van de socioloog Wouter Buikhuisen, waarvan een handelseditie in januari 1965 verscheen. Hierin beschreef hij de resultaten van een door hem uitgevoerde observatiestudie over nozemgedrag. Tijdens

³⁸ J.Huizinga, *Homo Ludens. Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur* (Haarlem 1958) vii,viii.

³⁹ *Google.nl*, 6 mei 2009.

jaarwisselingen aan het begin van de jaren zestig werd Den Haag geplaagd door relschoppende jongelui, die in de volksmond nozems genoemd werden. Buikhuisen vond het begrip ‘nozem’ ongeschikt om als uitgangspunt voor zijn studie te fungeren, het behelsde zowel een type jongere als ook een waardeoordeel. Als nieuwe neutrale term introduceerde hij het begrip ‘provo’s’, jongelui die provocerend gedrag vertonen, voorbijgangers lastig vielen, vernielingen aanrichtten, herrie schopten.⁴¹ De hier te introduceren provo’s kaapten het woord en door hun activiteiten kreeg het woord de betekenis waaronder het uiteindelijk in de Nederlandse taal is opgenomen.

Aan het begin van de jaren zestig zocht en vond, de zich antirookmagiër noemende, Robert Jasper Grootveld de publiciteit. Grootveld was een man met weinig opleiding en met vele (meestal kortdurende) baantjes. Hij was een kettingroker maar was overtuigd geraakt van de verderfelijke invloed van nicotine, daarom had hij de strijd aangeboden tegen de tabaksreclame die in Amsterdam werd aangeplakt. Deze werd door hem met krijt voorzien van een ‘K’ (van kanker). De firma die de reclame verzorgde liet hem hiervoor vervolgen. Uiteindelijk werd hij veroordeeld tot 1000 gulden boete. Omdat hij geen vaste bron van inkomsten had werd hij in plaats hiervan voor zestig dagen in gijzeling genomen, dit kwam in de krant en leverde dus de door hem gewenste publiciteit.⁴² Hij zette zijn strijd voort door vanaf 1964 iedere zaterdagavond om middernacht vreemd uitgedost een ‘optreden’ rond het Lieverdje te houden. Het Lieverdje was een bronzen beeldje van een Amsterdams straatjochie gemaakt door de beeldhouwer Carel Kneulmans.⁴³ Het was gesponsord door de sigarettenfirma *Hunter* en had een plek gekregen op het Spui in het centrum van Amsterdam, voor Grootveld een ideale plek om zijn antirookprotest te uiten. De Amsterdamse politie liet hem zijn gang gaan, er kwam wel veel publiek op af maar de ‘voorstelling’ was meestal binnen een half uur voorbij. De politie beschouwde hem als een ongevaarlijke ‘dorpsgek’.⁴⁴

⁴⁰ Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse Taal. 12^e druk (Utrecht 1992).

⁴¹ W. Buikhuisen, *Achtergronden van nozemgedrag* (Assen 1965) 5.

⁴² Eric Duivenvoorden, *Magiër van een nieuwe tijd. Het leven van Robert Jasper Grootveld* (Amsterdam/Antwerpen 2009) 185.

⁴³ Zie titelpagina.

⁴⁴ G. van Hall, *Ervaringen van een Amsterdammer* (Amsterdam/Brussel 1976) 170.

In de zomer van 1963 verhuisde de uit Den Haag afkomstige Roel van Duijn naar Amsterdam. Hij betrok hier samen met zijn vriendin Carla Kuit een kleine woning aan de Karthuizerstraat in de Amsterdamse buurt de Jordaan. Van Duijn, die afkomstig was uit een intellectueel theosofisch milieu, was actief geweest in de Haagse ban-de-bombeweging en had anarchistische ideeën en schreef ook voor enkele anarchistische tijdschriften. Hij was naar Amsterdam verhuisd om filosofie te studeren. Zijn wens was om een eigen tijdschrift op te richten.

Dezelfde wens had de uit de Zaanstreek afkomstige Rob Stolk, een boekhouder die opgegroeid was in een arbeidersmilieu en uit een familie met een verzetsverleden stamde. Ook hij was actief in de ban-de-bombeweging. Stolk had aan Van Duijn geschreven, die redacteur was van het anarchistische tijdschrift *De Vrije*. Er kwam een ontmoeting tussen Stolk en Van Duijn tot stand eind maart of begin april 1965 en tijdens deze ontmoeting, die ook werd bijgewoond door een aantal vrienden van beide partijen, werd besloten om op een bescheiden schaal samen te werken.⁴⁵

Door de groep rond Van Duijn werd in mei 1965 de Amsterdamse provobeweging opgericht. Volgens de provo's was de enige manier om het, zoals ze het noemden 'klootjesvolk' in beweging te krijgen, de provocatie. Dit wilden de provo's bereiken door het uitgeven van een maandblad met de naam *Provo* en het verspreiden van provocerende pamfletten en het houden van happenings.

Na een eenmalige uitgave van het anarchistische blad *Barst* door Rob Stolk en zijn vrienden besloot deze om naar Amsterdam te vertrekken en de activiteiten van de Zaanse groep verder te coördineren met hetgeen in Amsterdam gebeurde. Hij kon zijn intrek nemen op de bovenverdieping van de woning van Van Duijn.⁴⁶

De groep werd verder uitgebreid met vrienden van Van Duijn en Stolk en ook met spontane aanmeldingen. Zo bracht Stolk onder anderen de drukker Peter Bronkhorst in en van Duijn Hans Metz, die zich beiden intensief met het dagelijkse werk zouden bezighouden (stencilen en administratie).⁴⁷ De aldus gevormde provobeweging onderscheidde zich van andere organisaties juist door het ontbreken van enige organisatie; geen statuten, geen leden, geen bestuur. Behalve de vaste kern was er een

⁴⁵ Pas, *Imaazje!*, 61.

⁴⁶ Pas, *Imaazje!*, 63.

⁴⁷ Pas, *Imaazje!*, 69.

(soms groot) aantal meelopers. Iedereen kon zich provo noemen en het ook weer net zo makkelijk ontkennen.

De provogeschiedenis laat zich opdelen in perioden. Zo was er de actieve periode, de tijd tussen oprichting en opheffing die ongeveer twee jaar heeft geduurd en de periode hierna tot juni 1970. In deze tweede periode waren de provo's nog vertegenwoordigd in de Amsterdamse Gemeenteraad en kwamen nog steeds in het nieuws.

Tijdens de actieve periode verschenen er met enige regelmaat provocerende pamfletten, die uitgedeeld werden of aangeplakt en uiteraard het blad *Provo*, waarvan vijftien nummers zijn verschenen.

Het begon allemaal met de happenings. Roel van Duijn, die vaak op zaterdagavond bij het Lieverdje was te vinden, was onder de indruk geraakt van Grootveld's ideeën. De *Parool*-journalist Tom Bouwman bracht de twee met elkaar in contact en als gevolg hiervan kwamen ook de provo's in actie bij het Lieverdje.⁴⁸ Ze namen successievelijk het initiatief over door het uitdelen van pamfletten en het houden van spontane happenings, met steeds meer publiek en hierdoor overlast voor het verkeer en – je kon erop wachten – politieoptreden en uiteraard berichten in de pers.

De politie wist aanvankelijk niet goed hoe hier mee om te gaan en hun optreden was vaak buitenproportioneel hard en er werden soms (te) strenge straffen uitgedeeld, wat weer kritische berichten in de media tot gevolg had. De cyclus provocatie – hard optreden – nog meer provocatie – nog harder optreden heeft enige maanden geduurd vanaf augustus 1965. De pogingen van de politie om de gebeurtenissen bij het Lieverdje onder controle te krijgen hadden tot gevolg dat de activiteiten van de provo's ook elders werden gehouden, zoals bij het Van Heutzmonument aan de Apollolaan en bij het standbeeld van Domela Nieuwenhuis aan het Nassauplein. Ook kwamen er andere maatschappelijke ontwikkelingen op, zoals een toenemend verzet tegen de Vietnamoorlog en protest tegen fascistische landen zoals Spanje en Portugal, waaraan ook provo's meededen. Demonstreren en protesteren ging deel uitmaken van de toenmalige cultuur.

⁴⁸ Duivenvoorden, *Magiër van een nieuwe tijd*, 299-300.

Op 10 maart 1966 trad Prinses Beatrix te Amsterdam in het huwelijk met Claus van Amsberg. Deze gebeurtenis, die wereldwijd de aandacht trok, gaf de provo's vele mogelijkheden om te provoceren en media-aandacht te krijgen. Het simpelste en het meest effectief bleek het verspreiden van geruchten. Zo zou er LSD in het drinkwater van Amsterdam worden gedaan of de paarden in de stoet van de Prinses zouden suikerklontjes gedrenkt in deze stof te eten krijgen. De autoriteiten moesten hier wel serieus op ingaan en via spoedwetgeving werd LSD in februari 1966 op de lijst van verboden middelen geplaatst.⁴⁹

Er werd een aantal rookbommen gegooid en de foto's van de trouwstoet, omhuld door rook kregen - ook internationaal - veel aandacht. De wereld vroeg zich af wat er in Nederland aan de hand was. Temeer daar er de avond en de nacht na het huwelijk grootscheepse vechtpartijen uitbraken tussen de politie en relschoppers. Hoeveel relschoppers provo of provosympathisant waren is niet bekend, dit werd niet geregistreerd. Wel werden de provo's aangewezen als zondebok voor alles wat er misging.⁵⁰

De provo's bleven de aandacht trekken door bij de gemeenteraadsverkiezing van 1 juni 1966 een zetel te veroveren in de Amsterdamse gemeenteraad. De provo's hadden afgesproken om deze zetel na telkens een jaar door te geven aan de volgende kandidaat op de provolijst. Deze praktijk was bij iedere wisseling weer goed voor een aantal krantenberichten.

Half juni 1966 werd Amsterdam geconfronteerd met grootscheepse onlusten, waar de provo's eigenlijk niet bij betrokken waren. De aanleiding hiervan was het besluit om twee procent administratiekosten in te houden van het vakantiegeld van bouwvakarbeiders die niet waren aangesloten bij een erkende vakbond. In deze bedrijfstak was het gebruikelijk om het vakantiegeld bij het loon uit te keren in de vorm van een bon. Deze bonnen konden dan later ingewisseld worden voor contanten. De bouwvakkers die te maken zouden krijgen met deze korting beschouwden het als diefstal en waren woest. De eerste avond dat met deze nieuwe praktijk zou worden begonnen had zich een grote groep bouwvakkers bij het uitbetalingskantoor verzameld. De rijbaan werd versperd waardoor het verkeer gehinderd werd. De in de haast opgetrommelde politie kon weinig uitrichten en kreeg te maken met opgewonden

⁴⁹ Pas, *Imaazje!*, 156.

⁵⁰ Pas, *Imaazje!*, 174.

bouwvakkers. In tegenstelling tot de provo's gingen bouwvakkers een handgemeen niet uit de weg en de confrontatie liep uit op een vechtpartij waarbij gewonden vielen en een bouwvakker kwam te overlijden, naar later bleek aan een hartstilstand.

De berichtgeving over dit overlijdensgeval was cruciaal voor de verdere ontwikkelingen. *De Telegraaf* had in eerste instantie geschreven dat het overlijden veroorzaakt was door een geworpen steen uit de gelederen van de bouwvakkers, maar meldde in een latere editie als eerste krant dat de juiste doodsoorzaak een hartstilstand was en geen politiegeweld, zoals door de bouwvakkers was aangenomen. Hierdoor keerde de woede van de bouwvakkers zich de volgende dag tegen *De Telegraaf*. Het gebouw werd belegerd en er werden vernielingen aangericht. De politie kwam pas in actie toen de bouwvakkers al waren vertrokken. Hierna braken grootscheepse rellen uit, er werd geschoten en met traangas gegooid. Er vielen tientallen (meest licht) gewonden en de schade was enorm. Later werd de schuld door burgemeester van Hall bij de provo's gelegd.⁵¹

De provo's deden meer dan provoceren. Door het bedenken van zogenaamde 'witte' plannen werd het repertoire uitgebreid. De plannen kwamen aan de orde in pamfletten en tijdens happenings. Er verschenen artikelen over in *Provo* en ze leverden de nodige publiciteit in de media. De witte plannen hadden betrekking op maatschappelijke problemen zoals het vervoer (witte fietsenplan), milieuvervuiling (witte schoorstenenplan), woningnood (witte huizenplan). Hoewel er al geruime tijd groeperingen actief waren op deze terreinen gaven de provo's er toch hun eigen (ludieke) draai aan en hielpen aldus mee om de bewustwording van het publiek voor deze problematiek te vergroten.⁵²

Tijdens een bijeenkomst op 13 mei 1967 in het Vondelpark hief provo zichzelf op.

⁵¹ *Het Parool*, 22 juni 1966.

⁵² *Pas, Imaazje!*, 117-119.

De autoriteiten

De provo's erkenden geen gezag, dus een conflict met de autoriteiten lag voor de hand. De Amsterdamse politie was van oudsher gewend om gehoorzaamd te worden, maar in de jaren zestig werd hun gezag steeds verder ondermijnd. Het begon met de provo's, maar na 1966 laptten de Amsterdamse burgers de regels steeds meer aan hun laars. Agenten moesten hun gedrag 'uitleggen', terwijl ze voorheen zelfs niet nodeloos met het publiek mochten praten.⁵³

In de 'bestrijding' van de provo's was de openbare orde een steeds terugkerend onderwerp. De openbare orde kon op vele manieren verstoord worden. Dit bleek uit het toepassen van allerlei archaische bepalingen uit de (zoals het toen nog heette) Algemene Politie Verordening (APV).⁵⁴ Overtredingen waar geen zinnige agent zijn bonboekje nog voor trok werden van stal gehaald om de provo's mee voor de rechter te brengen.

Ook de doorstroming van het verkeer was erg belangrijk en die kwam al snel in het gedrang door de opstootjes met het vele publiek. Nu is het grappige dat het verkeer waar het hier om ging vaak rondrijdende automobilisten waren die juist naar het opstootje kwamen kijken. Dit rondrijden was mogelijk omdat Amsterdam in die tijd nog geen voetgangersgebieden kende in het centrum. De meeste straten en stegen waren bereikbaar per auto, wel was er meestal eenrichtingsverkeer.

De politie liet zich soms wel erg makkelijk uit de tent lokken. Het demonstratief neerleggen van een bosje bloemen bij het Lieverdje werd als ordeverstoring beschouwd en de politie trad hard op. De oud-hoofdcommissaris Joop van Riessen schreef over deze periode in zijn memoires:

De provo's hebben op een wel heel bijzondere manier in die periode de autoriteiten voor gek gezet, zonder dat die dat in de gaten hadden.⁵⁵

De hardheid van het politieoptreden kon, door de toenemende mogelijkheden van de televisieverslaggeving steeds nadrukkelijker in beeld gebracht worden. Zoals in 1963 in Hollandscheveld, een plaatsje bij Hoogeveen, waarbij boeren zich verzetten tegen de

⁵³ Cees Zwart, *Diender in Amsterdam. De beproevingen van een politiekorps 1966-1999*. (Amsterdam 1999)143-144.

⁵⁴ Dit heet thans Algemene Plaatselijke Verordening.

⁵⁵ Joop van Riessen, *In naam der wet. Veertig jaar bij de Amsterdamse politie*. (Amsterdam 2007) 132.

verplichte heffingen van het Landbouwschap. Bij de hierdoor volgende ontruiming van boerderijen kwam een enorme politiemacht op de been en werd hard opgetreden. Ook tijdens een protest tegen de deelname van Portugal aan een NAVO-toptoe in het Amsterdamse Olympisch Stadion in juni 1963 trad de politie, voor het oog van de televisiecamera's, hard op. Deze gebeurtenis maakte diepe indruk op links-activistisch Nederland.⁵⁶

Na het bouwvakkersoproer van juni 1966 en naar aanleiding hiervan het ontslag van de Amsterdamse hoofdcommissaris H.J. van der Molen en later van burgemeester G. van Hall, konden we rustig spreken van een gezagscrisis in Nederland. Het woord 'gezagscrisis' werd zelfs een boven alle twijfel verheven kenmerk van deze tijd.⁵⁷

De kranten

Bij verslaggeving van nieuws is het een centraal uitgangspunt dat feiten en meningen gescheiden moeten zijn. Dit is echter veelal niet het geval. Zelfs in de meest feitelijke weergaven kunnen impliciete meningen aangetoond worden. Dit kan door de keuze om een bepaalde gebeurtenis wèl te verslaan en een andere niet, of door het benadrukken van bepaalde aspecten. Ook door het innemen van bepaalde gezichtspunten, door de stijl en het taalgebruik kan de overtuiging of de mening van de journalist zichtbaar zijn.⁵⁸

Aan de inhoud van een krant werken vele personen mee, journalisten, redacteuren, koppenmakers, fotografen, tekenaars, columnist, die allen met een zekere vrijheid hun bijdragen leveren. Journalisten zorgen voor verslaggeving, fotografen en tekenaars ondersteunen hen. Columnisten leveren hun periodieke bijdrage. De (hoofd)redactie zorgt voor redactioneel commentaar en heeft uiteindelijk de supervisie. Ingezonden brieven van lezers vormen een aparte categorie, deze geven vaak in niet mis te verstane bewoordingen de mening van de schrijver weer. Hoewel deze berichten door buitenstaanders zijn geschreven is ook hier een invloed van de redactie niet uit te sluiten. Brieven kunnen worden ingekort en er kan een selectie plaatsvinden, waardoor de redactie een bepaalde mening vaker of juist minder vaak aan bod kan laten komen en op deze wijze het standpunt van de krant benadrukt.

⁵⁶ Pas, *Imaazje!*, 49.

⁵⁷ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 154.

⁵⁸ Teun A. van Dijk, *News analysis*, 124.

Er is ongetwijfeld een relatie tussen de invloed van een krant en het aantal verkochte exemplaren, maar het is verre van aannemelijk dat dit een lineair verband zou zijn. Variabelen die hierbij een rol spelen zijn behalve het aantal verkochte exemplaren, het aantal lezers per exemplaar, de maatschappelijke positie van de lezer en de kwaliteit van het lezen. Ook de status van de krant is van belang, waarschijnlijk zal een zogenaamde ‘kwaliteitskrant’ meer gelezen worden door lezers met een hogere maatschappelijke positie. Het blijven echter allemaal moeilijke, nauwelijks kwantificeerbare begrippen.

Een indruk van het aantal verkochte exemplaren geven de periodiek gepubliceerde oplagecijfers van de kranten. In tabel 2.1 staan de oplagecijfers van de te onderzoeken kranten, aangevuld met die van het avondblad *De Courant/Het Nieuws van de Dag*. Het Telegraafconcern was namelijk ook de uitgever van dit zogenaamde ‘kopblad’, waarvan de inhoud grotendeels overeenkwam met de moederkrant, in dit geval *De Telegraaf*.

Tabel 2.1. Oplagecijfers

Jaar	De Telegraaf	De Courant/ Het Nieuws van de Dag	Totaal van De Telegraaf en De Courant/Het Nieuws van de Dag	de Volkskrant	Het Parool
1960	202.065	89.526	291.591	164.800	160.600
1966	343.929	131.444	475.373	171.100	164.400
1968	375.000	141.900	516.900	180.900	166.800
1970	411.000	166.240	577.240	191.500	160.000

Bron: Jan van der Plasse, *Kroniek van de Nederlandse dagbladpers* (Amsterdam 1999) 140-141.

We zien dat de oplage van *De Telegraaf* in tien jaar tijd ruim is verdubbeld, terwijl *de Volkskrant* een kleine twintig procent steeg en die van *Het Parool* nagenoeg gelijk bleef, na aanvankelijk een kleine groei tot 1968. De voorsprong die *De Telegraaf* had was door de bijdrage van *De Courant/Het Nieuws van de Dag* dus feitelijk nog groter en een deel van de invloed van *De Telegraaf* is dus toe te schrijven aan deze krant.

De Telegraaf

De Telegraaf is een landelijk ochtendblad en staat bekend als een rechtse populistische krant die graag schrijft wat de lezers willen lezen en zondig van standpunt verandert als dit in haar kraam te pas komt. Volgens Theo van Stegeren, programmamanager van de Masteropleiding Journalistiek en Media aan de Universiteit van Amsterdam, noemt de krant dit zelf menselijkheid. De krant wil nu eens dit dan weer dat kunnen zeggen. Hiermee is de krant uniek binnen de Nederlandse landelijke dagbladen. De krant heeft geen signatuur en is van huis uit neutraal. Het taalgebruik is afgestemd op de doelgroep en is op Lbo-niveau. Moeilijke openingen over abstracte onderwerpen of cultuur worden zoveel mogelijk vermeden.⁵⁹

Deze strategie legt de krant geen windeieren want het is de krant met het grootste aantal abonnees. Ook wordt de krant veel gelezen via leestafels in horeca, kappers en dergelijke. Of de krant ook goed gelezen wordt is de vraag, want uit een door Van Stegeren aangehaald onderzoek van het Samenwerkingsverband Uitvoering Multi Media Onderzoek (SUMMO) bleek dat geen lezer zijn krant zo slecht als informatiebron benut als de *Telegraaflezer*. Voor alle serieuze gebieden geldt dat de *Telegraaflezer* het slechtste scoort in vergelijking met andere landelijke dagbladen, de rubrieken sport, mode en cosmetica uitgezonderd.⁶⁰

Van Stegeren schreef deze profielschets in 1992 en het is de vraag of dit ook een kwarteeuw geleden gold. In ieder geval voor een deel wel, want in een publicatie van *De Telegraaf* uit 1971 stond dat het de plicht was van redacteurs om redevoeringen drastisch te bekorten maar wel zo dat de essentie behouden bleef ‘...zodat u, haastige lezer, toch een goed beeld krijgt wat de spreker bedoelde.’⁶¹ Ook werden enkele lezers aangehaald die spraken van ‘een verrukkelijke krant’ en een dominee die ‘het gewoon een lekkere krant’ vond.⁶² Maar anderzijds zou, op basis van een niet gespecificeerde wetenschappelijke studie, blijken dat de *Telegraaflezer* ‘(...) het best over het gebeuren van deze tijd geïnformeerd van alle Nederlandse krantenlezers’ is.⁶³

Ook in politiekringen werd, in ieder geval in de jaren vijftig en begin jaren zestig van de vorige eeuw, *De Telegraaf* graag gelezen. Door de agenten van de nachtploeg in

⁵⁹ Theo van Stegeren, ‘De grillige Telegraaf’, *Intermediair* 52 (1992) 24.

⁶⁰ Van Stegeren, ‘De grillige Telegraaf’, 25.

⁶¹ A. Huguenot van der Linden, *Het verhaal van een krant* (Amsterdam 1971) 5.

⁶² A. Huguenot van der Linden, *Het verhaal van een krant*, 3, 15.

⁶³ A. Huguenot van der Linden, *Het verhaal van een krant*, 15.

Amsterdam werd dagelijks een aantal gratis stapeltjes kranten opgehaald dat door de portier van de *Telegraaf* was klaargelegd.⁶⁴

Het grote publiek dacht aanvankelijk, zoals in de inleiding is vermeld, negatief over de provo's. Als *de Telegraaf* inderdaad graag schrijft wat het publiek wil lezen, dan zal dit uit het onderzoek naar voren moeten komen.

Het Parool

Het Parool, begonnen als verzetskrant, groeide na de oorlog uit tot een belangrijk landelijk avondblad. Dank zij de goodwill die in de oorlog was opgebouwd stroomden vooral veel Amsterdamse abonnees toe. *Vrij en Onverveerd* was het motto van de krant. Onder leiding van Herman Sandberg, die hoofdredacteur was van oktober 1961 tot maart 1981, introduceerde *Het Parool* nieuwigheden zoals de dagelijkse achtergrondpagina *Extra*, die zelfs beschikte over een eigen redactie, ook blies hij het zaterdagse bijvoegsel *PS nieuw leven in*.⁶⁵ *Het Parool* vond zichzelf een progressieve krant, had in de jaren zestig een jong personeelsbestand en was voornamelijk op Amsterdam gericht.

Het abonneebestand was divers, in de eerste helft van de jaren zestig bestond nog altijd de situatie dat zowel hoogleraren als hun werksters op *Het Parool* geabonneerd waren.⁶⁶ Later kwam er een kink in de kabel, de pogingen van de redactie om de krant 'zwaarder' te maken, hadden tot gevolg dat de liefhebbers van een lichte krant hun heil elders zochten. Ze stapten over naar de concurrentie, zoals het avondblad *De Courant/Het Nieuws van de Dag*, dat ook nog eens twee dubbeltjes per week goedkoper was.⁶⁷

De pogingen van *Het Parool* om vooral veel abonnees te werven onder een uitdijende massa studenten hadden niet veel resultaat want in 1969 had slechts dertien procent van hen een abonnement op deze krant.⁶⁸ *Het Parool* kwam in een impasse, met teruglopende lezersaantallen. De leiding besloot hierop de strijd met *Het Nieuws van de*

⁶⁴ Cees Zwart, *Diender in Amsterdam*, 72.

⁶⁵ Gerard Mulder en Paul Koedijk, *Léés die krant! Geschiedenis van het naoorlogse Parool* (Amsterdam 1996) 465.

⁶⁶ Mulder en Koedijk, *Léés die krant!*, 467.

⁶⁷ Mulder en Koedijk, *Léés die krant!*, 470.

⁶⁸ Mulder en Koedijk, *Léés die krant!*, 474.

Dag aan te gaan met meer verstrooiing en minder educatie. De conclusie was dat *Het Parool* op intellectueel gebied aan een terugtocht bezig was.⁶⁹

Deze ontwikkeling kan getoetst worden aan de manier waarop over de provo's geschreven werd.

De Volkskrant

De Volkskrant was in 1919 opgericht als orgaan van de katholieke vakbeweging en verscheen in 1921 als landelijk ochtendblad, met veel lezers in het zuiden van het land. In het verzuilde Nederland nam het een sleutelpositie in en fungeerde als spreekbuis van de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP) en na 1945 de Katholieke Volkspartij (KVP). In de jaren zestig van de vorige eeuw traden er veranderingen in en begon de krant in snel tempo te transformeren naar een progressief links dagblad met veel nieuwe abonnees van studenten en linkse intellectuelen. In september 1965 verhuisde de krant van de Nieuwe Zijds Voorburgwal naar de Wibautstraat en verdween de ondertitel 'Katholiek Dagblad voor Nederland'. Dit wordt wel eens aangegrepen als poging om het begin van de ommezwaai te dateren.⁷⁰

De redactie van *de Volkskrant* kon aanvankelijk weinig sympathie voor opstandige jongeren opbrengen. Vooral de politieverslaggever Bram van Brakel, volgens de overlevering de uitvinder van de uitdrukking 'langharig, werkschuw tuig', liet dit in zijn artikelen duidelijk merken.⁷¹ Mede door de toenemende invloed van jonge redacteuren zou *de Volkskrant* later meer begrip opbrengen voor de nieuwe sociale, politieke en culturele bewegingen en opvattingen.⁷²

Van de onderzochte kranten was *de Volkskrant* het dagblad dat wat karakter betreft de grootste zwaai heeft gemaakt. Van een landelijk katholiek dagblad naar een progressieve linkse krant die veel door studenten en intellectuelen werd gelezen.

Ook bij deze krant is het interessant om te toetsen of die van invloed is geweest op de houding ten opzichte van de provo's.

⁶⁹ Mulder en Koedijk, *Léés die krant!*, 519.

⁷⁰ Frank van Vree, *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant* (Amsterdam 1996) 7.

⁷¹ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 108.

⁷² Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 110.

5. De provo's volgens de kranten

Het verzamelen van alle artikelen uit de onderzochte kranten leverde een schat aan gegevens op die, behalve naar de genoemde indeling in categorieën, ook ingedeeld kunnen worden naar bepaalde inhoudelijke aspecten. Deze aspecten kunnen in meerdere categorieën aan bod komen en geven de provogeschiedenis weer volgens de dagbladpers. Lang niet alle gevonden gegevens werden in de bestaande literatuur aan de orde gesteld en deze wil ik de lezer dan ook niet onthouden.

Nog even iets over de schrijfwijze van enkele namen: de naam Van Duyn en Van Duijn worden in de kranten en in de literatuur door elkaar gebruikt, in navolging van Niek Pas zal ik hier de schrijfwijze Van Duijn hanteren. In februari 1966 werd Luud Schimmelpenninck geïnstalleerd als provo- gemeenteraadslid voor de provopartij als opvolger van Bernhard de Vries. Bij de controle van zijn geloofsbrieven bleek dat zijn naam geschreven moest worden als 'Schimmelpennink'. Zelf wist hij ook niet beter dan dat het 'Schimmelpenninck' was, volgens een van hem ontvangen e-mail was deze schrijfwijze in zijn familie gebruikelijk⁷³. Tenzij er sprake is van een citaat zal ik hier de vorm zonder 'c' gebruiken.

Hoe het begon

Op een zaterdagmiddag, eind januari 1965 wist de Haagse politie een massale vechtpartij te voorkomen tussen groepen jongeren die toen nog nozems genoemd werden. De dag ervoor had de *Haagse Courant* het boek van Wouter Buikhuisen besproken, onder de kop 'Nozemrellen: vrijetijdsbesteding bij gebrek aan wat beters. Opmerkelijk proefschrift over provo's'. Hiermee werd het provobegrip in de dagbladpers geïntroduceerd en deze krant bracht dit nieuwe begrip de volgende maandag onmiddellijk in praktijk met de kop 'Tweehonderd "provo's" op de been: onrust in Haagse binnenstad'.⁷⁴ Dit ging echter nog over Haagse nozems, de Amsterdamse provobeweging, die enkele maanden later werd opgericht, werd in de landelijke dagbladpers het eerst genoemd door *Het Vrije Volk*.⁷⁵

⁷³ Ontvangen email van L.Schimmelpennink, 4 juni 2008.

⁷⁴ *De Haagse Courant*, 25 januari 1965.

⁷⁵ *Het Vrije Volk*, 4 juni 1965.

De Telegraaf was de eerste van de onderzochte kranten die met een bericht kwam over de Amsterdamse provo's. Dit was naar aanleiding van het verschijnen van het provopamflet *Provocatie nr 2*. Hierin werd geprotesteerd tegen de verloving van Claus en Beatrix. *de Volkskrant* en *Het Parool* volgden snel hierna. *De Telegraaf* wist ook te melden dat er een anarchistisch tijdschrift *Provo* bestond dat maandelijks het licht ziet, hoewel het eerste nummer pas op 12 juli verscheen.⁷⁶

Het uiterlijk van de provo's

Het uiterlijk van de provo's was een punt dat vaak naar voren kwam. Vele inzenders van brieven spuwden hun gal over de provo's en steevast werden er termen als vies, ongewassen en dergelijke gebruikt. Waarschijnlijk spraken de mensen hier hun vooroordelen uit want statistieken over het wasgedrag van provo's heb ik niet kunnen vinden. De kranten werkten mee aan het verspreiden van deze vooroordelen. De provo Hans Tuynman had van de opbrengst van zijn boek *Fulltime provo*, dat hij had geschreven tijdens het uitzitten van een drie maanden durende gevangenisstraf, een binnenvaartschip gekocht dat een ligplaats had aan de Korte Prinsengracht. Op deze boot, waar behalve provo's ook vaak buitenlandse gasten verbleven, was schurft geconstateerd. Bij nader inzien bleek dit nogal mee te vallen want *De Telegraaf* schreef hierover dat de GGD vond dat de schurft op de provoboot overdreven was en geen gevaar voor de volksgezondheid vormde.⁷⁷ Een paar jaar later toen in Utrecht ook schurft geconstateerd werd, was *De Telegraaf* dit vergeten, want deze krant schreef dat er sprake was van een ware schurftexplosie, die zelfs de vlag van 'provoschurft' enkele jaren geleden in Amsterdam overtrof.⁷⁸

Ook de haardracht was een onderwerp dat steeds weer opdook, meestal in negatieve betekenis. Tijdens een demonstratie tegen de boycot van Beatleplaten door de NCRV in augustus 1966, werd de provo Peter Bronkhorst door de politie aan zijn haren over straat gesleurd. In alle onderzochte kranten werd hiervan een foto geplaatst.

⁷⁶ *De Telegraaf*, 29 juni 1965.

⁷⁷ *De Telegraaf*, 25 mei 1967.

⁷⁸ *De Telegraaf*, 27 november 1969.

Wel is opvallend dat uitgerekend *De Telegraaf* het in een redactioneel commentaar opnam voor het recht om zelf uit te maken hoe je je kleedt en wat voor haardracht je hebt.⁷⁹

Lang haar werd steeds algemener in het straatbeeld en de *Vereniging Voor Dienstplichtige Militairen* (VVDM) kreeg gedaan dat in het begin van de zeventiger jaren de haardracht in de krijgsmacht werd vrijgegeven. Toen ook sportidolen en zelfs politici lang haar droegen werd lang haar ongeveer de norm.

Interviews

Bij het opkomen van nieuwe maatschappelijke stromingen zien we vaak interviews in de kranten verschijnen met oprichters of woordvoerders. De provobeweging was hierop geen uitzondering en *Het Parool* was van de onderzochte kranten de eerste die ermee kwam. Onder de kop: 'Signalement. Roeland van Duyn', kwam Roel van Duijn, aan het woord. De interviewer, de journalist Tom Bouman, onthield zich van enig commentaar en Van Duijn kreeg alle ruimte. Hij deed zijn plannen uit de doeken met het blad *Provo* en lanceerde zijn ideeën over de maatschappij en het provoceren als beginselprogramma. Van Duijn:

Ik richt me tot de provo's omdat ik geloof dat zij de laatste revolutionaire groep zijn. Het is dynamiet dat ongeëxploiteerd ligt. Provo wil een passende lont zijn.

Daarom: provoceren. Met provocaties. De provo doet het alleen in zijn vrije tijd, maar ik wil naar full-time provocisme. Ik wek ze op met provocaties, pamfletten naar aanleiding van actuele onderwerpen.

De eerste was over de politie, daarna een tegen Claus. Dat is alleen maar een aanleiding, natuurlijk, een agitatie-object.⁸⁰

De Telegraaf was bijna een maand later de volgende. Deze krant had de journaliste Conny Sluysmans op pad gestuurd voor een interview met een achttal provo's in het provo 'hoofdkwartier' in de Karthuizerstraat in de Amsterdamse Jordaan. Dit interview zette meteen de toon, alle negatieve vooroordelen – voor zover die toen al een rol

⁷⁹ *De Telegraaf*, 17 september 1966.

⁸⁰ *Het Parool*, 30 juni 1965.

speelden – werden door haar van stal gehaald. In haar aanhef laat ze de taxichauffeur die haar bracht al enige laatdunkende opmerkingen maken. Het zou zo gebeurd kunnen zijn maar het is ook mogelijk dat het een bekende journalistentruc was. De journalist Ron Kaal schreef hierover in een artikel in *De Journalist* van maart 1994:

‘... en de eigen mening in de mond gelegd van een universele taxichauffeur.’⁸¹

Sluysmans gaat verder met een negatieve beschrijving van de woning en van het uiterlijk van de geïnterviewden. De bij het artikel geplaatste foto laat echter vier jongemannen zien die keurig gekleed en (kort) gekapt zijn. Als ze na een uur vertrekt is ze verbolgen dat niemand de moeite nam om de deur voor haar te openen. Ze besluit met het opvoeren van een niet met name genoemde kennis die de provo Olaf Stoop van nabij zou kennen. Die kennis zou gezegd hebben: ‘Het is eigenlijk een schande dat van overheidswege zo’n troep niet ineens opgerold wordt. ‘t Zijn toch allemaal dégénérés’. En ze vervolgde met:

Zo wordt in Amsterdam geoordeeld over de provo’s. Maar zij zelf gaan door, in hun uitgewoonde kamertjes, in hun rafelige kleren en houden de hand op om drie kwartjes voor een nummer van ‘Provo’ in ontvangst te nemen. Want voor drie kwartjes krijgen ze weer brood. En zonder brood kunnen zelfs zij niet leven.⁸²

Roel van Duijn schreef later over dit interview: ‘Charmante inleiding maar *venenum in cauda* van de slangachtige *Telegraaf*-interviewster’.⁸³

Een paar maanden later was het weer *De Telegraaf* die met een interview kwam. Dit keer gehouden door de journaliste Brigitte, die de jongerenrubriek *Tien-kamp* verzorgde. Haar interview ademde een neutrale sfeer waarin de provo’s Van Duijn en Bronkhorst hun verhaal kwijt konden zonder stellingname van de interviewster.⁸⁴ Daar waar Conny Sluysmans nog sprak over ‘dit bijna vergane huis’, sprak Brigitte van een ‘kleine, oude, maar toch nette woning van twee kamers’. Het is niet uitgesloten dat de provo’s hun onderkomen in de Karthuizerstraat ondertussen hadden opgeknapt, maar dit was niet erg waarschijnlijk want een week na het bezoek van Sluysmans bracht de

⁸¹ Aangehaald in: Bart Brouwers, *Alles voor het nieuws. De flexibele ethiek van de journalist* (Den Haag 1994) 36.

⁸² *De Telegraaf*, 24 juli 1965.

⁸³ Roel van Duijn, *Het witte gevaar. Een vademecum voor provoos* (Amsterdam 1967) 28.

⁸⁴ *De Telegraaf*, 16 oktober 1965.

journalist Nico van Hees een bezoek en zijn beschrijving van de woning strookte met die van Brigitte.⁸⁵

Het eerste interview in *de Volkskrant* verscheen pas in maart 1966 en werd gehouden met de Haarlemse kantonrechter J.E. Goudsmit. Onder de kop ‘Niet wijken voor de provo’s’ geeft hij zijn mening over nozems en provo’s: ‘Zal ik u eens wat zeggen: er wordt tegenwoordig veel te wetenschappelijk over die knaapjes gesproken. Ze moeten gewoon worden aangepakt’⁸⁶

Provo’s en de media

De provo’s waren grootmeesters in het bespelen van de media. *De Telegraaf* had hierbij een belangrijke functie en werd gebombardeerd tot tegenstander.⁸⁷ Het is bekend dat er gewacht werd tot er pers en (bij voorkeur) televisiecamera’s aanwezig waren voordat er tot actie werd overgegaan. De aanwezigheid van camera’s *an sich* was een factor van betekenis voor de te volgen gebeurtenissen. De journalisten Marcel van Lieshout en Frank van Zijl van *de Volkskrant* concludeerden hierover in een onderzoek uit 1989:

Het medium televisie heeft iets van bedrog in zich. Het medium creëert zelf, heeft een opjagend effect. Waar camera’s verschijnen gaan mensen de gekste dingen doen, al dan niet op verzoek.⁸⁸

Waaraan ik dan wil toevoegen dat deze gekke dingen weer door journalisten werden opgeschreven en in hun kranten werden afgedrukt. Ook journalisten waren niet vies van manipulatie want volgens de Amsterdamse burgemeester Van Hall zijn er gevallen bekend van jonge journalisten die de provo’s aan ideeën hielpen die uitgevoerd werden en zodoende weer voor artikelen en publiciteit zorgden.⁸⁹

De provo’s probeerden te concurreren met het sportnieuws op maandagmorgen. Ze speurden de kranten af op berichten en ze huurden zelfs het knipselbureau Vaz Dias in.⁹⁰ Al dat speurwerk kostte blijkbaar veel tijd, hetgeen bleek uit een door de provo’s aan het *Het Parool* gezonden brief:

⁸⁵ Niek Pas, *Imaazje!*, 108.

⁸⁶ *De Volkskrant*, 5 maart 1966.

⁸⁷ Niek Pas, *Imaazje!*, 109.

⁸⁸ Aangehaald in: Bart Brouwers, *Alles voor het nieuws*, 45.

⁸⁹ G. van Hall, *Ervaringen van een Amsterdammer*, 172.

⁹⁰ Niek Pas, *Imaazje!*, 432.

Elke dag spellen we uw krant om het provo-nieuws te vinden. Heel vaak staat er wel iets in te lezen over provo-activiteiten! Maar het staat zo verspreid, soms zien we het zelfs bijna over het hoofd. Elke dag moeten wij zo zoeken. Verdient het provo-nieuws geen vast plaatsje? Kunt u voortaan niet een speciale pagina hiervoor bestemmen? Pagina 6, of 8, of de kunstpagina bijvoorbeeld. Het zou voor ons veel gemakkelijker worden uw blad te lezen.

Amsterdam

SARA DUYS, MARJA GÖTZE, HANS VAN DER MARKT, HANS METZ, WALTER SMIT (medewerkers aan het tijdschrift Provo)

Waarop de redactie als volgt reageerde:

Wij dachten dat de provo's juist in verzet kwamen tegen de gemakzucht in deze wereld. Daarom zouden we zeggen: blijf rustig elke dag zoeken. Red. H.P.⁹¹

De provo's genoten van de negatieve berichtgeving.⁹²

Een enkele keer was zelfs *De Telegraaf* niet helemaal negatief, zo schreef deze krant naar aanleiding van de verschijning van het NIPO onderzoek van september 1965 in een redactioneel commentaar dat het terecht is dat de politie streng optrad tegen ordeverstoringen. Maar *De Telegraaf* besloot met:

(...)In de huidige welvaartstaat waar bijna alles is geregeld, kan de normale geldingsdrang van de jeugd moeilijk tot uiting komen. Het is ook een natuurlijke drang van jongeren, om niet bij voorbaat in de anonimiteit ten onder te willen gaan. In zekere mate kan men het optreden van de provo's en hun aanhang verklaren uit protest daartegen. Het is een protest dat meer aandacht vraagt dan alleen het bestraffen van de ordeverstoring.⁹³

Ook de televisie besteedde veel aandacht aan de provo's. Bij de 'linkse' omroepen, zoals VARA en VPRO, maar ook bij de KRO-rubriek Brandpunt konden de provo's een potje breken. Bij *de Volkskrant* kwamen veel klachten binnen over het

⁹¹ *Het Parool*, 6 november 1965.

⁹² Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, noot 120.

⁹³ *De Telegraaf*, 1 oktober 1965.

provovriendelijke commentaar van Brandpunt-redacteur Frits van der Poel tijdens het huwelijk van Beatrix.⁹⁴

Op 15 april 1967 verscheen *De Teleraaf* (zonder g), de door de provo's uitgegeven pseudo-*Telegraaf*. *De Teleraaf*, een eenmalige uitgave, was gedrukt bij *de Volkskrant* in een oplage van 20.000 exemplaren en bestond uit vier pagina's.⁹⁵

Rechtsboven op de voorpagina stond het 'motto' van de krant:

Dit dagblad de Teleraaf geeft het nieuws zonder enige
afhankelijkheid van de waarheid uitsluitend in eigen belang.

Art. 2 van de Statuten.

Het blad stond vol met artikelen die zo uit de koker van *De Telegraaf* hadden kunnen komen, maar dan overtrokken en absurdistisch. Ook bij *De Telegraaf* kon erom gelachen worden. De columnist Jacques Gans van *De Telegraaf*, die zich vrijwel altijd negatief uitliet over de provo's kreeg als naam 'Jaap Kip' en schreef zogenaamd een column over het 'witte werkkampenplan'. De provo's namen wraak op Conny Sluysmans door ene Conny Sluisvrouw een gefingeerd interview te laten houden met Zwaantje D, geïnspireerd door een soortgelijk interview in *De Telegraaf* met Dieuwertje K. het provomeisje uit West-Knollendam. Dit achttienjarige meisje was van huis weggelopen en kwam na veel omzwervingen op de provoboot terecht, hier verzorgde ze het huishouden en kookte. Uiteindelijk werd Dieuwertje door de politie van boord gehaald en naar huis gebracht. In het *Telegraaf*interview zette zij zich af tegen de provo's, ze voelde zich misbruikt en had er spijt van.⁹⁶ In het gefingeerde *Teleraaf*interview werden de 'misstanden' op de provoboot lekker aangedikt en kwam ze uiteindelijk tot inzicht door een artikel in deze krant, Zwaantje vluchtte naar het *Teleraaf*gebouw en werd door personeel van deze krant naar huis gebracht.

Deskundigen die de oorzaken van het provoverschijnsel wisten

Zoals viel te verwachten doken er al snel deskundigen op die het allemaal wel begrepen en de oorzaken van het provoverschijnsel konden duiden. De kranten waren niet te beroerd om hen hiervoor de ruimte te geven.

⁹⁴ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 95.

⁹⁵ *De Teleraaf*, 15 april 1967.

⁹⁶ *De Telegraaf*, 23 maart 1967.

Zo weet Victor Oppers van het Amsterdamse Bureau van Statistiek het nozem- en provoprobleem aan de toegenomen welvaart. De kinderen van nu zijn niet alleen langer dan die aan het begin van de twintigste eeuw, maar ook eerder rijp. De ontwikkeling van de psyche heeft hiermee geen gelijke tred gehouden. Volgens Oppers heeft negentig procent van de kinderen zich ook geestelijk zodanig ontwikkeld, dat men van de psychische problemen weinig of niets merkt. De kleine groep echter bij wie dit niet het geval is, vindt dat het de inpassing van het volwassen worden niet vlug genoeg gaat en komt in opstand.⁹⁷

Toen het provoverschijnsel nog vrij nieuw was relativeerde de Amsterdamse burgemeester Van Hall de nozem- en provorelletjes door in een Raadsvergadering te verklaren:

Het is een periodiek verschijnsel dat over de hele wereld om de zoveel jaar voorkomt. Vóór onze jaartelling was het al zo in het oude Egypte. Toen al werd gezegd dat een pak slaag de beste oplossing zou zijn.⁹⁸

Bij de grondwetsherziening van 1963 werd de leeftijd van het passief kiesrecht verlaagd naar 25 jaar. Het jonge VVD Tweede-Kamerlid Hans Wiegel (door *De Telegraaf* Hans Wiegel genoemd), die toen 25 jaar oud was en in april 1967 zijn intrede deed, dacht dat de oorzaak van het provoverschijnsel bij ons onderwijs lag. Volgens hem, aldus *De Telegraaf*, is het intellect merkwaardig verdeeld in Nederland.⁹⁹

De provo's gaven in *De Teleraaf* een persiflage op deze experts onder de paginabrede kop: 'Definitieve oplossing van provo-probleem'¹⁰⁰

Mensen die zich provo noemden of genoemd werden

Uit de enquêtes, die in 1965 werden gehouden bleek dat het grote publiek afwijzend stond ten opzichte van de provo's. Je zou dus verwachten dat het aangesproken worden of vergeleken worden met een provo iets vreselijks zou moeten zijn. Toch zien we juist het tegenovergestelde gebeuren, door een toename van het gebruik van het woord provo als aanduiding van het hebben van een bepaalde mentaliteit. Bijvoorbeeld als 'Ik ben

⁹⁷ *De Volkskrant*, 29 september 1965.

⁹⁸ *De Volkskrant*, 30 september 1965.

⁹⁹ *De Telegraaf*, 7 april 1967.

¹⁰⁰ *De Teleraaf*, 15 april 1967.

een provo', waarmee niet bedoeld wordt dat deze persoon meedoet met de provo's, maar dat hij of zij een rebelse, tegendraadse mentaliteit bezit. Iets waar je trots op zou moeten zijn.

Ik heb een aantal voorbeelden gevonden die dit illustreren en waaruit blijkt dat het verschijnsel niet beperkt bleef tot linkse kringen en artiesten, waar je dit zou verwachten, maar ook bij de politiek en in de kerk. De journalistiek werkte hier ijverig aan mee. Zo las ik in *de Volkskrant*: 'Nixon zoekt politieke inspiratie bij geleerde provo'. Dit schreef een verslaggever met het pseudoniem 'Passepartout' naar aanleiding van het bericht dat de nieuwe Amerikaanse president bezig is een nogal provocerende verhandeling te lezen van de hand van Henry Kissinger.¹⁰¹ In *de Volkskrant* had de journalist Martin Ruyter een interview met het voormalige Amsterdamse VVD gemeenteraadslid Geertruida Wijsmuller (69). Hieruit bleek dat haar mederaadsleden haar wel eens een verlate provo noemden en haar optreden in de Raad een happening.¹⁰²

Ook in de kerk was het provobegrip doorgedrongen, zo beschreef de journalist Aad van der Mijn in de rubriek *Extra* in *Het Parool* de Heerenveense dominee Wilman als de provo in Domineesland. Dit naar aanleiding van Wilman's strijd met de orthodoxe kerkenraad die niet gecharmeerd was van Wilman's boodschap dat God – '...een God van Jan Rap en zijn maat van lachen houdt'.¹⁰³

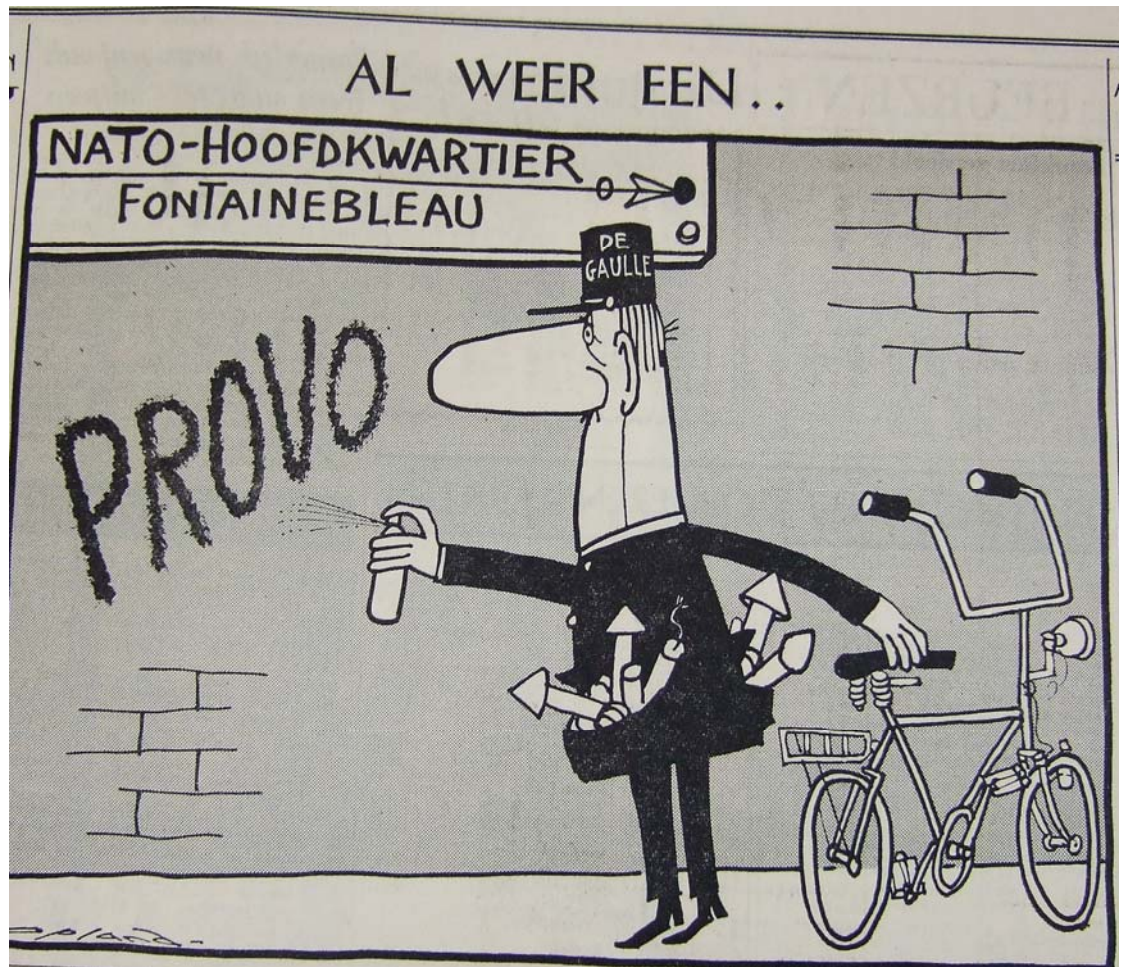
Toen de Franse president De Gaulle in 1966 Frankrijk onttrok aan de militaire tak van de NAVO en het NAVO hoofdkwartier van Fontainebleau bij Parijs, verplaatst werd naar Brussel, vertoonde hij volgens de cartoonist Opland blijkbaar 'provo-gedrag', hetgeen bleek uit de volgende cartoon.¹⁰⁴

¹⁰¹ *De Volkskrant*, 10 december 1968.

¹⁰² *De Volkskrant*, 20 april 1966.

¹⁰³ *Het Parool*, 19 januari 1966.

¹⁰⁴ *De Volkskrant*, 16 maart 1966.

En tenslotte nog twee voorbeelden uit de artiestenwereld. Zo noemde de theatercriticus Hans van den Bergh de Toneelgroep Centrum de provo onder de Nederlandse gezelschappen. Een kwalificatie waar Hans Roduin, de dramaturg van deze groep erg gelukkig mee was.¹⁰⁵ En de zangeres Liesbeth List, verklaarde in een interview in *De Telegraaf*: 'Ik voel me een provo'.¹⁰⁶ Niek Pas gaf nog een aantal andere voorbeelden.

Voorstanders aan het woord laten

In het najaar van 1966 begon het begrip voor de provo's te groeien. Prominente Nederlanders, ook uit onverdachte (niet linkse) hoek, spraken zich uit ten gunste van de provo's. De provo's hebben de mensen aan het denken gezet, dit zei H.C. Rümke, psychiater met een wereldnaam tijdens een voordracht aan de Universiteit van

¹⁰⁵ *Het Parool*, 26 januari 1968.

Amsterdam over de psychologie van het protest.¹⁰⁷ De procureur –generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden G.E. Langemeijer kon begrip opbrengen voor de standpunten van de provo's. 'Bijna al hun verwijten zijn in de kern juist en men kan zeker enige sympathie opbrengen voor de dingen die ze willen. Maar de provo's blijven te vaak aan de oppervlakte: zij zijn niet erg genoeg, zou men kunnen zeggen'.¹⁰⁸

Tijdens een lezing over de provo's in Laren gaf de Leidse socioloog prof. dr. P. Thoenes aan dat er geen provo's zouden zijn als Amsterdam een verstandig politieapparaat zou hebben. Hij weet het allemaal aan ons logge en bureaucratische politieapparaat en vond het waardevol dat er een protestbeweging in onze samenleving was ontstaan.¹⁰⁹ Volgens de Groningse hoogleraar filosofie Bernhard Delfgaauw geven de provo's uitdrukking aan een gezagsafkeer die in veel wijdere kringen leeft. Hun gezagsafkeer wordt door henzelf anarchistisch genoemd maar is dit in wezen niet. Ze bedoelen eigenlijk *echte* democratie. Hun non-conformisme dwingt de gezagsinstanties notitie van hen te nemen.¹¹⁰

In een terugblik op 1966 schrijft een verslaggever van *de Volkskrant* dat er in dat jaar – mede door Provo – het een en ander ten goede is veranderd. Er kwam een provo in de Raad. De nieuwe wethouder Harry Verhey (CPN) zorgde voor een sprekershoek in het Vondelpark. Ook schenen de provo's medeverantwoordelijk te zijn voor het klimaat waarin D'66 bleek te kunnen gedijen. Ook de hoogleraar sociologie Sjoerd Groenman bleek tijdens een congres een supporter te zijn van het Witte-Fietsen-Plan.¹¹¹ In een redactioneel commentaar veegde *De Telegraaf* echter de vloer aan met de uitlatingen van Groenman.¹¹²

De Utrechtse hoogleraar en pedagoog Langeveld ziet iets positiefs in het deel van de jeugd dat anonimiteit afwijst en weigert onder te gaan in een gezichtsloze massa. Hoewel hij de maatschappelijke orde nodig vindt kan deze ook wel eens stomvervelend zijn. Hij geeft de jeugd gelijk dat ze actief willen zijn en aan alles willen deelnemen.¹¹³ De hoogleraar strafrecht, strafvordering en criminologie Hulsman zei in een interview dat, hoewel hij zich wel degelijk over enkele punten van het provo-optreden afkeurend

¹⁰⁶ *De Telegraaf*, 15 april 1969.

¹⁰⁷ *Het Parool*, 29 oktober 1966.

¹⁰⁸ *De Volkskrant*, 18 oktober 1966.

¹⁰⁹ *De Volkskrant*, 22 september 1966.

¹¹⁰ *De Volkskrant*, 24 september 1966.

¹¹¹ *De Volkskrant*, 27 februari 1967.

¹¹² *De Telegraaf*, 22 februari 1967.

¹¹³ *De Telegraaf*, 2 oktober 1965.

heeft uitgelaten, de provo's geen onverstandige jongens zijn. Verder vindt hij het belangrijk dat de mensen, zowel provo's als anderen, die zich in sommige opzichten onrechtvaardig behandeld voelen, zich ervan bewust zijn dat anderen zich met hen solidair verklaren in hun aanklacht tegen onrechtvaardig optreden. Hulsman is ook bekend door zijn kritiek op het optreden van politie en justitie in de bundel *Provo. Kanttekeningen bij een deelverschijnsel*. Deze kritiek heeft de juridische gemoederen lang bezig gehouden.¹¹⁴

Niet alleen in Nederland maar zelfs in het Vaticaan waren de provo's onderwerp van discussie. In een debat voor de Vaticaanse Radio over de provo's werden lovende conclusies getrokken over het provoverschijnsel. Men zag zeer positieve kanten.¹¹⁵

Tegenstanders aan het woord laten

Tijdens een Raadsvergadering was burgemeester Van Hall van Amsterdam uitgevaren tegen het rumoerige publiek toen hij ze tijdens de behandeling van provorellen toebeet om hun bek te houden. Hierover werden enkele kritische opmerkingen gemaakt, wat voor Louis ridder van Rappard, de als zeer conservatief bekend staande burgemeester van Gorkum, aanleiding was om het tijdens een interview in *De Telegraaf* op te nemen voor zijn collega die de moed had om het protocol te vergeten. Tevens nam hij de gelegenheid de baat om zijn gal te spuwen over de provo's

De schooiers krijgen in onze tijd de kans omdat wij te laf zijn. De onvolwassenen voeren de boventoon. Ik vecht tegen dit tuig dat ons publieke domein besmeurt en met infame middelen het nihilisme tracht te bevestigen. Er is geen respect meer voor de tegenstander. Als men niet in het straatje past wordt men beduimd.

En passant krijgt ook professor Nagel een veeg uit de pan, omdat deze het opnam voor de provo's die het monument van Van Heutz hadden besmeurd. 'Nagel is een van de vreselijkste elementen van onze maatschappij'.¹¹⁶

De Amsterdamse commissaris van politie Van Haaren legde de schuld van de onrust in Amsterdam in ieder geval voor een deel bij het politieoptreden, want hij schreef in het politieblad dat de berechtingen wegens krenten uitdelen, handen klappen,

¹¹⁴ *Het Parool*, 20 januari 1967.

¹¹⁵ *De Volkskrant*, 11 april 1967.

¹¹⁶ *De Telegraaf*, 9 oktober 1965.

schreeuwen en dergelijke met succes belachelijk gemaakt konden worden, wat ook al te vaak gebeurt. Hij neemt ook stelling tegen het gebruik van geweld. ‘Geweld werkt als een stimulans ten kwade. Het geeft een schijn van waarheid aan het door de provo’s opgeroepen ongunstige beeld van de politie en speelt daardoor hun uiteindelijke bedoelingen in de kaart’.¹¹⁷

Politici

Opvallend was de wijziging in de houding van Bouke Roolvink, de voormalige fractieleider van de ARP in de Tweede Kamer. Tijdens een bijeenkomst van de antirevolutionaire vrouwenorganisatie te Utrecht ging hij in op de gebeurtenissen rond het huwelijk van Beatrix. Hij hekelde hierbij in niet mis te verstane bewoordingen het optreden van een bepaalde groepering, waarmee duidelijk de provo’s werden bedoeld.

Onder het mom van anti-fascisme wordt thans door een stel
ongewassen en ongekamde knapen een stuk terreur bedreven dat
herinnert aan de oorlogsjaren.¹¹⁸

Twee maanden later was hij aanmerkelijk milder en gaf te kennen een happening van de provo’s te willen bijwonen. Als reden gaf hij aan dat men de provo’s niet zonder meer voor rapaille kan uitmaken, terwijl men hun evenmin een kritische kijk op de wereld kwalijk kan nemen. ‘We moeten oppassen dat we niet oordelen over dingen die zover van ons af staan’.¹¹⁹ Weer een maand later had Roolvink een gesprek met de provo’s Duco van Weerlee en Rob Stolk. Hij verklaarde dat ze het op veel punten met elkaar eens waren en dat hij van mening was dat de recente Amsterdamse onlusten (het bouwvakkersoproer, *cj*) en de happenings geheel los van elkaar staan.¹²⁰

Ook premier Jo Cals (KVP) toonde interesse voor de provo’s. Op 2 juni 1966 sprak hij 50 minuten met het vers gekozen Amsterdamse raadslid Bernhard de Vries. Over het gesprek werd door de premier geen mededelingen gedaan, maar volgens De Vries vond de premier het wel aardig dat er nu een provo in de raad zat. Ook was hij op de hoogte van enkele plannen van de provo’s. Maar of alle misverstanden rond het

¹¹⁷ *De Volkskrant*, 23 september 1966.

¹¹⁸ *De Telegraaf*, 17 maart 1966.

¹¹⁹ *De Telegraaf*, 18 mei 1966.

¹²⁰ *Het Parool*, 17 juni 1966.

provodom voor de premier waren opgelost werd door hem betwijfeld.¹²¹ Edzo Toxopeus, de fractieleider van de VVD in de Tweede Kamer en voormalig minister van binnenlandse zaken, hielp ook mee om het imago van de provo's op te krikken door publiekelijk een nummer van *Provo* te kopen.¹²²

De PvdA staatssecretaris voor CRM Cees Egas nam een bijzondere positie in ten opzichte van de provo's. Bij een optreden voor de KRO Tv-rubriek *Brandpunt* had hij het opgenomen voor de provo's. Een houding die hem niet in dank werd afgenomen door de Amsterdamse politie. Tijdens een interview in *de Volkskrant* gaf hij hoog op van Roel van Duijn:

Als je hier een Roel van Duijn hoort... die zegt toch wel zinnige dingen, vind ik. Ik heb een inleiding van hem beluisterd. Die jongen kende zijn zaken hoor. Ik heb een discussie bijgewoond tussen een academicus van *De NRC*, Frenkel en Van Duijn. Maar die Frenkel was niet meer dan een vervelende academische kletsmaajoor en dat wetenschappelijke gepraat hield het echt niet tegen de argumenten van Van Duijn.¹²³

Dat zijn houding door de provo's gewaardeerd werd, bleek uit een oproep van de provo's om bij de komende Tweede Kamerverkiezingen van februari 1967 op Egas te stemmen.¹²⁴

Columns

De bijdragen van de columnisten werden alle in een zekere vrijheid geschreven en geven dus niet per se de mening van de krant weer. *De Telegraaf* had Jacques Gans, Leonard Huizinga, Ab Visser en nog enkelen. *Het Parool* had Henri Knap (dagboekancier) als vaste columnist en soms de medeoprichter van D'66 Hans Gruijters of de PvdA politicus Ed van Thijn. *De Volkskrant* had de schrijvers Cees Nootboom en Godfried Bomans en de journalist Jan Blokker.

De bijdragen van Jacques Gans waren vrijwel altijd negatief over de provo's. James Kennedy schreef dat de *Telegraaf*-columnist Jacques Gans de provo's 'een onwaardige vlooienplaag' vond. Hij verwees hierbij naar een (ongedateerd)

¹²¹ *De Volkskrant*, 3 juni 1966.

¹²² *De Volkskrant*, 2 juni 1966.

¹²³ *De Volkskrant*, 12 mei 1966.

¹²⁴ *De Volkskrant*, 28 januari 1967.

Het hek van de Dam

krantenknipsel in het provoarchief. Hoewel het ogenschijnlijk op hetzelfde neerkomt, schreef Gans toch net iets anders in zijn column, waarin hij de Amsterdamse officier van justitie mr. H.W.P. de Vries gelijk gaf, die het tijdens een rechtszitting tegen een tweetal ‘provo’s’ opnam voor de ware anarchisten:

(...) Het wat landerige provoïsme van de student Van Duyn is een onwaardige vlooiënplaag. De jongen zelf, die wel een staatsbeurs voor zijn studie accepteert en de dubieuze rol van staatsgesubsidieerde ‘anarchist’ wil uithangen, is hoogstens een nogal zielige en ridicule paskwil. (...) ¹²⁵

Het hek van de Dam

Hekken op de Dam in Amsterdam kwamen regelmatig in het nieuws. Dit feit plus de connotatie met opstootjes hebben mij doen besluiten om ‘Het hek van de Dam’ als titel van deze scriptie te gebruiken.

Eerst stonden er hekken om het Nationaal Monument. Naar aanleiding hiervan had provo Schimmelpenninck een ingezonden brief naar *Het Parool* gestuurd.

‘De jongens en meisjes die het monument bevolken’ zitten daar in overeenstemming met de bedoeling van de maker. Wel is het (na zijn dood) geplaatste hek een ‘schandelijke vertoning’. Termen als ‘lanterfantende nietsnutten, smerig toegetakelde langharige elementen, werkkampen’ en de theorie ‘Vietnam is recht want Amerika vecht voor Europa tegen het rode gevaar’. Zijn kenmerkend voor de tijd waarvan dit monument de afsluiting zou moeten betekenen.

Amsterdam

L.Schimmelpenninck¹²⁶

¹²⁵ *De Telegraaf*, 21 augustus 1965.

¹²⁶ *Het Parool*, 20 augustus 1966.

Het provoraadslid Bernhard de Vries stelde hier vragen over aan B. en W. Hij vroeg of B. en W. bereid zijn de situatie op de Dam in overeenstemming te brengen met de bedoelingen van de ontwerper en met hun eigen woorden in 1960? Alle kranten brachten dit bericht en de gebruikte kop van *De Telegraaf* 'Hek van de Dam' was natuurlijk voor het inkoppen.¹²⁷ Het antwoord van B. en W. drie weken later lag ook voor de hand, ze schreven: 'Het college van B&W hoopt binnen afzienbare tijd de hekken te kunnen verwijderen. Ze zullen weer teruggezet worden als zich weer baldadigheden voordoen'¹²⁸.

Bijna anderhalf jaar later stonden er hekken om het Paleis op de Dam. Reden voor het provoraadslid Luud Schimmelpennink om hier vragen over te stellen. Het was bekend dat de provo's tegen de monarchie waren en ook de 'leegstand' van Het Paleis was hen een doorn in het oog. Daarom sprak Schimmelpennink ook niet over Het Paleis maar over het voormalig raadhuis op de Dam. Op vragen van het provoraadslid Luud Schimmelpennink of de hekken rond het voormalig stadhuis op de Dam van blijvende aard zijn antwoordde B&W dat dit niet het geval is. Het is niet bekend wanneer ze verwijderd worden.¹²⁹

Humor

De humor heeft bij de provo's een bijzondere plaats ingenomen. Dit bleek al uit het ludieke karakter van hun acties. Het oprichten van allerlei 'raden' zoals het comité 'Vrienden van de politie'. 'De raad van zwarte Pieten'. 'De economisch terroristische raad'. Het demonstreren met een blanco spandoek, wat dus ook niet mocht. De verkiezingsleus: 'Stem provo. Kejje lache'. Het neerzetten van een stoel bij het Lieverdje voor de heer Roolvink, die een happening zou komen bijwonen. Minder leuk was dat de dader onmiddellijk werd aangehouden wegens het plaatsen van een onbeheerd voorwerp.¹³⁰

Bij de behandeling van de zogenaamde 'subversieve brief' die anoniem geplaatst was in het blad *Provo* en waarin opgeroepen werd tot het plegen van subversieve daden, zoals het opblazen van de (nog niet bestaande) IJ-tunnel, verweerde Roel van Duijn zich

¹²⁷ *De Telegraaf*, 4 oktober 1966.

¹²⁸ *De Telegraaf*, 26 oktober 1966.

¹²⁹ *De Volkskrant*, 29 februari 1966.

¹³⁰ *Het Parool*, 23 mei 1966.

met het argument dat het allemaal humoristisch bedoeld was. De rechtbank dacht hier echter geheel anders over.¹³¹

Toen het eerste provoraadslid Bernhard de Vries afscheid van de gemeenteraad nam, gaf hij aan het fijn te vinden om tegen de haren in te strijken van de wethouders. ‘Maar niet van de heer Koets, dat kon niet’. (zal wel kaal geweest zijn *cj*).¹³²

Tijdens een toelichting aan de gemeenteraad, waarin bekend werd gemaakt dat de provo’s tijdelijk de beschikking kregen over het gebouw van de Vrije Gemeente aan de Weteringschans (het latere Paradiso), zei wethouder Verheij (CPN) dit een goede keus te vinden: ‘dat ligt in de loop naar het huis van bewaring’.¹³³

Dat de provo’s, in ieder geval voor *de Volkskrant*, *salonfähig* waren geworden bleek uit de wijze waarop deze krant voor zichzelf reclame maakte om abonnees te werven.¹³⁴ Zonder commentaar laat ik u genieten van de volgende advertentie:

¹³¹ *Het Parool*, 28 mei 1966.

¹³² *De Volkskrant*, 23 februari 1967.

¹³³ *De Volkskrant*, 26 oktober 1966.

¹³⁴ *De Volkskrant*, 20 mei 1967.

De provo's

... zijn minder lapswanzerig dan een heleboel mensen denken, verzekert ons provo Piet uit Enschede (ja, zelfs daar!). Piet schrijft dat hij de Volkskrant „ergens wel een fijne krant” vindt, maar pleit voor méér witte plekken. Het mooiste zou een geheel wit dagblad zijn, meent de Enschedese provo, „maar dat zal er voorlopig wel niet in zitten”.

Die kans is inderdaad niet groot. Maar dat moet niemand ervan weerhouden een abonnement te nemen op

de Volkskrant, elke dag opnieuw een happening

BON opsturen aan **de Volkskrant** postbus 1002, Amsterdam

Bezorg mij tot en met 30 juni de Volkskrant voor f 3,—.

naam:

straat:

plaats:

Daarna wil ik gaarne een maandabonnement*) (excl. incassokosten) f 4,34
kwartaalabonnement*) (excl. incassokosten) f 13,—
*) Doorhalen wat niet wordt verlangd.

Veel later, toen de provo's al lang opgeheven waren, werd in de Amsterdamse binnenstad enkele duizenden pamfletten uitgereikt waar de zogenaamde ondertekenaars, waaronder Roel van Duijn, Harry Mulisch, Peter Schat en Paul Verhey niets van wisten. In het pamflet wordt gesteld dat het buiten gevecht stellen van politieagenten en politiepaarden geoorloofd is en dat iedere student die dit belemmert, aan de kant staat van de autoriteit. Roel van Duijn noemde het een 'provocatie' en een misselijke streek vermoedelijk van een ex-provo.¹³⁵

¹³⁵ *Het Parool*, 26 oktober 1968

De happenings

Begin augustus 1965 begonnen de provo's met hun happenings bij het Lieverdje. De kranten maakten er uitgebreid verslag van. Vanwege de impact die deze beginperiode op de lezers maakte bij dit nieuwe fenomeen wordt de berichtgeving wat uitgebreider behandeld.

De Volkskrant kopte: 'Midzomernachtmerrie in Amsterdam', 'Politie ranselt provo's weg bij Lieverdje' en 'Zeven raddraaiers opgebracht'. Deze krant had het verder nog over 200 leeglopers die een zogenaamde happening hielden, en over arbeidsschuwe jongeren.¹³⁶ De koppen van *Het Parool* leken hier veel op: 'Politie knuppelt provorel uiteen' en 'Provo's in gevecht met politie bij beklad beeldje'. In plaats van raddraaiers had deze krant het over jongemannen die naar het bureau waren gebracht. Ook noemde *Het Parool* een incident met een brandende fakkel die volgens een getuige door een agent in een jongen zijn gezicht was geduwd terwijl hij net in een politieauto was gezet. Ook volgens ooggetuigen zouden de agenten zeer hardhandig opgetreden zijn. De krant meldde verder dat de provo's de rel aan het politieoptreden weten.¹³⁷

De Telegraaf hield het simpel op: 'Provo's in aanval', 'Belhamels in cel'. In deze krant geen raddraaiers of jongemannen, maar tien knapen en belhamels die waren opgebracht. Ook werd gemeld dat de provo's opgejut werden door enige honderden leeftijdgenoten. Vreemd was dat het fakkelincident hier juist omgekeerd was. Hier was het een politieagent die een brandende fakkel in het gezicht kreeg.¹³⁸

De volgende zaterdag hadden een aantal provo's 's middags een gesprek gehad met hoofdcommissaris H. J. van der Molen en drie commissarissen. Maar dit had niet geholpen, want 's avonds was het weer raak. *De Volkskrant*: 'Blanke sabel in Amsterdam' en 'Getergde politie weer slaags met provo's'. Een bijgeplaatste foto kreeg als onderschrift.

¹³⁶ *De Volkskrant*, 9 augustus 1965.

¹³⁷ *Het Parool*, 9 augustus 1965.

¹³⁸ *De Telegraaf*, 9 augustus 1965.

Politiemannen, een uur lang getreiterd en bekogeld, voeren een charge uit,. Dat gebeurde gisternacht rond 1 uur toen provo's op het Spui naar Het Lieverdje oprukten.

Verder meldde deze krant dat de raddraaier Robert Jasper G. de steun kreeg van vele honderden baldadige en vernielzuchtige jeugdige ordeverstoorders. Bij de volgende charge met de blanke sabel vielen twee gewonden.¹³⁹ *Het Parool* meldde: 'Felle sabelslag bij Lieverdje' en 'Provo en kijker bij nachtelijk rumoer in Amsterdam gewond'. Een grote foto toont een tweetal agenten die op, het in paniek het terras van café Hoppe opgevluchte, uitgaanspubliek insloegen. Ook publiceerde *Het Parool* een verklaring van zeven provo's waarin ze beweerden dat de happening binnen een half uur zonder incidenten zou zijn verlopen, wanneer niet het kordon van agenten om het beeldje had gestaan.

Hoofdcommissaris Van der Molen had ons beloofd dat we onze gang konden gaan, als we niets deden dat met de wet in strijd is. In het leggen van bloemen aan de voet van het Lieverdje kunnen wij geen verstoring van de openbare orde zien. Wel zien we in het optreden van de politie een inbreuk op de vrijheid van meningsuiting.¹⁴⁰

De Telegraaf: 'Politie maakt schoon schip' en 'Veldslag op Spui met 1000 nozems'. Deze krant meldde expliciet dat het voornamelijk een nozemrel was

Dit had niets meer te maken met de activiteiten van organisaties als 'provo'. Rob Stolk was dan ook de enige 'provo' onder de arrestanten. De andere knapen waren gewoon nozems, die – aangelokt door de rel van het vorige weekeinde – zaterdagnacht massaal naar het Spui trokken.¹⁴¹

Een dag later verscheen in *De Telegraaf* voor de eerste maal een redactioneel commentaar dat aan de provo's was gewijd.

¹³⁹ *De Volkskrant*, 16 augustus 1965.

¹⁴⁰ *Het Parool*, 16 augustus 1965.

¹⁴¹ *De Telegraaf*, 16 augustus 1965.

De zogenaamde provo's hebben hun rel weer gehad. Er is flink geslagen, er is een aantal gewonden en er zijn processen-verbaal opgemaakt. Wat nog ontbreekt is een schriftelijke vraag van een raadslid aan de burgemeester of hij de mening niet is toegedaan dat de politie te hardhandig is opgetreden. Het is wel nuttig om vast te stellen dat het hier beslist n i e t gaat om een groep burgers die ook maar een schijn van recht heeft als zij zich om welke reden dan ook achtergesteld gevoelt. Omdat zij, naar zij zeggen, geen gezag erkennen, willen zij provoceren. Het antwoord op deze provocaties kan slechts een heel duidelijk antwoord zijn: dergelijke ordeverstoringen kunnen niet geduld worden. En als er straks zwaargewonden vallen, misschien bij onschuldige belangstellenden, dan weet een ieder dat dit de gevolgen zijn van een uitgelokt politieoptreden. Het enige en misschien ook wel aanbevelenswaardige alternatief zou nog de hulp van de brandspuit kunnen zijn.¹⁴²

Het werd steeds drukker met toeschouwers bij het Lieverdje, precieze tellingen ontbraken en iedere krant kwam met een eigen aantal. Volgens *Het Parool* waren er het vorige weekend 1.500 nieuwsgierigen waarvan veel van buiten Amsterdam. Ze hadden geen gehoor gegeven aan de oproep van burgemeester Van Hall om thuis te blijven. Er viel echter niet veel te beleven. De provo-aanhangers waren alleen als toeschouwer aanwezig of verkochten hun tijdschrift.¹⁴³ *De Telegraaf* wist te melden dat het deze keer niet de provo's en ook niet de nozems waren die het Spui beheersten maar de sensatiezucht van de duizenden op een rel beluste toeschouwers.¹⁴⁴ *De Volkskrant* tenslotte had het over ongeveer tweeduizend Amsterdammers, die als toeschouwer aanwezig waren. Deze krant had het echter wel over op relletjes beluste provo's en nozems die in actie kwamen toen de politie opdracht had gekregen om in te rukken. 'Ze klommen in het beeldje en gingen hysterisch te keer'. De agenten sloegen vervolgens de menigte uiteen. Resultaat twee gewonden en twee arrestaties.¹⁴⁵ Het laatste weekend van augustus regende het hard en was het rustig op het Spui. De provo's hielden hun happening en de politie was afwezig. *De Volkskrant* was de enige krant die een berichtje

¹⁴² *De Telegraaf*, 17 augustus 1965.

¹⁴³ *Het Parool*, 23 augustus 1965.

¹⁴⁴ *De Telegraaf*, 23 augustus 1965.

¹⁴⁵ *De Volkskrant*, 23 augustus 1965.

opnam. Commentaar van Roel van Duijn die tussen het publiek stond: ‘Wat is die politie intelligent vanavond’.¹⁴⁶

Koosje Koster

In de berichtgeving over de provo's zijn maar liefs 17 artikelen gewijd aan Koosje Koster. De 24-jarige studente Koosje Koster die aangehouden werd wegens het verstoren van de orde door het uitdelen van krenten bij het Lieverdje. Op het politiebureau weigerde ze zich te laten fouilleren door de aanwezige vrouwelijke agent die hierbij de hulp inriep van een paar mannelijke collega's. Een rel bleek geboren en er werden zelfs Kamervragen gesteld. Bij de beantwoording gaven de ministers Samkalden (Justitie) en Smallenbroek (Binnenlandse Zaken) toe dat de fouillering van mevrouw Koster onjuist was verlopen en dat de voorschriften hieromtrent gebrekkig waren en weinig eenheid vertoonden.¹⁴⁷ Koosje werd vrijgelaten onder de voorwaarde dat ze zich onthield van verdere ordeverstoringen. Maar dit deed ze niet, ze plakte verkiezingspamfletten aan voor de provopartij, werd weer gearresteerd en ging in hongerstaking. Uiteindelijk werd ze door de politierechter tot f 25, - boete veroordeeld maar had wel vijf dagen in hechtenis gezeten. Voor de rechtbank verklaarde ze dat het uitdelen van krenten geen symboliek bevatte, ze had zelf geen trek meer en ging ze uitdelen aan een vriend.¹⁴⁸ Hiervoor zijn achteraf ook andere verklaringen gegeven, zo verklaarde provo Irene Donner ruim een half jaar later dat het uitdelen een symbool van liefde betekende. Het zat in de associatie van krenten en Corinthe (1 Corinthe 13).¹⁴⁹ De provo Ewoud Zeldenrust, die erbij geweest was, verklaarde in een mondelinge mededeling aan Niek Pas dat het bedoeld was als een ‘bijbelse daad’, ‘eten uitdelen aan de hongerigen’.¹⁵⁰

Provo na mei 1967

Na de opheffing van de provobeweging verdwenen de provo's snel uit de belangstelling. Dit was duidelijk te merken aan de aantallen gevonden artikelen in de onderzochte kranten. Maar helemaal stil werd het niet want er bleef een provo in de Amsterdamse Gemeenteraad, die af en toe voor media-aandacht zorgde. Amsterdam

¹⁴⁶ *De Volkrant*, 30 augustus 1965.

¹⁴⁷ *De Volkskrant*, 18 juni 1966.

¹⁴⁸ *Het Parool*, 7 juni 1966.

¹⁴⁹ *De Volkskrant*, 11 oktober 1966.

¹⁵⁰ Niek Pas, *Imaazje!*, 200.

was ‘in’ als stad voor jongeren en een plaats waar alles bleek te kunnen. De hippies stroomden toe en bevolkten in de *summer of love* van 1967 de stad en het Vondelpark, ze zorgden voor publiciteit en vervangende media-aandacht.

Nu kon ook het terugblikken beginnen. Nauwelijks anderhalf jaar na de opheffing werd er in ieder geval door de redactie van *Het Parool* met genegenheid op de provoperiode teruggekeken gezien het volgende redactionele commentaar:

(...) dat de huidige demonstranten nauwelijks nog weten waarvoor ze eigenlijk op pad zijn. Ze worden in toenemende mate onpopulair, zo onpopulair dat ze felle en overspannen ‘rechtse’ reacties oproepen. Een heel verschil trouwens met de provoperiode, zaliger nagedachtenis – toen de aanleidingen zoveel ‘ludieker’, absurder en soms ook zinniger waren dan nu – en de reactie van de overheid daartegenover vaak zo buiten proportie en humorloos.¹⁵¹

Een feit dat ik verder nergens heb gevonden is de (mislukte) poging in mei 1969 om de provo’s een doorstart te laten maken. De zich fotograaf en provo noemende Hans Hofman deed hiertoe een oproep in een zaaltje in de Brakke Grond voor ongeveer honderd aanwezigen, maar veel animo was er niet voor. De aanwezigen gingen, na daartoe aangespoord te zijn, maar naar het Lieverdje, maar een happening werd het niet. Er was ook geen politie.¹⁵²

Veel later interviewde de voormalige studentenleider Daniël Cohn-Bendit, die het Franse studentenprotest van mei 1968 leidde (rooie Dany), de ex-provo’s Roel van Duijn en Rob Stolk. Hierin stelde Cohn-Bendit dat de vooruitstrevende ideeën van de Provo’s en de Kabouters veel dingen hebben veranderd in het dagelijkse leven van de Nederlanders, maar ze hebben het heersende politieke en economische systeem nooit in gevaar gebracht. En hij concludeerde met:

¹⁵¹ *Het Parool*, 26 oktober 1968.

¹⁵² *Het Parool*, 6 mei 1969.

Toch ben ik ervan overtuigd dat zonder Provo's en het voorbeeld dat zij hebben gegeven aan de jongeren van andere landen, Europa van nu niet zou zijn wat het is.¹⁵³

De ex-hoofdcommissaris Joop van Riessen toonde zich in zijn memoires vol begrip voor de provoplannen zoals 'het witte fietsenplan' en het 'witte kippenplan'. Het 'witte kippenplan' hield in dat de Amsterdamse politie uitgerust zou worden met onder meer lucifers, kippenboutjes en voorbehoedsmiddelen en omgeturnd zou worden tot sociaal werker. De bedoeling was dat de politie uit haar auto kwam om contact te leggen met de burgerij. Volgens Van Riessen is de politie vele jaren later volledig volgens dit concept gaan werken. 'Kennen en gekend worden werd in de loop van de jaren tachtig het adagium van de Nederlandse politie'. En hij ging verder met: 'Ik denk dat als ik in die tijd in het korps geroepen zou hebben dat de provo's wellicht gelijk hadden, ik gewoon ontslagen zou zijn'.¹⁵⁴

¹⁵³ Dany Cohn-Bendit, *In de ban van de revolutie. Omzien naar de jaren '60* (Amsterdam 1986) 29.

¹⁵⁴ Van Riessen, *In naam der wet*, 131.

6. De resultaten

De onderzochte kranten: *Het Parool*, *De Telegraaf* en *de Volkskrant* zijn geraadpleegd in het archief van de Universiteit van Amsterdam. De kranten van 1965-1970 waren hier nog in hun originele vorm beschikbaar, daardoor kon veel sneller gewerkt worden dan met microfiches of microfilm. Relevante artikelen werden geselecteerd en gekopieerd voor latere analyse. Voor het onderzoek zijn ongeveer 4400 kranten doorzocht en dit heeft uiteindelijk 1408 artikelen opgeleverd.

Volgens de in hoofdstuk 2 beschreven aanpak werd van ieder artikel een waardering vastgesteld en aan het genoemde *Excel* bestand toegevoegd. Hierna werden per krant, per jaar en per maand de aantallen bepaald van de als positief, als negatief en als neutraal gewaardeerde artikelen evenals de totalen hiervan. Van iedere maand werd het percentage negatieve artikelen ten opzichte van het totale aantal bepaald (%MIN). Hetzelfde werd gedaan voor het percentage positieve artikelen (%PLUS). Hieruit bleek dat in maanden met weinig artikelen de scores enorm uiteenlopen. De score zou bijvoorbeeld 100% zijn in een maand waarin het enige artikel een negatieve of een positieve score heeft. Om deze variaties af te vlakken werd per krant en per maand het driemaandelijks voortschrijdende gemiddelde (VGM) van %MIN en idem (VGP) van %PLUS bepaald. De resultaten zijn in tabelvorm opgenomen in bijlage A. Om de cijfers visueel beter te kunnen presenteren werd aan de hand hiervan per jaar voor alle drie de kranten een lijngrafiek gemaakt zowel van de totalen als van VGM en VGP. Deze grafieken zijn opgenomen in bijlage B.

De volgende tabel laat zien hoe deze aantallen per jaar en per krant verdeeld waren.

Tabel 6.1 Totalen per jaar per krant

Krant	1965	1966	1967	1968	1969	1970	Totaal
<i>Het Parool</i>	59	235	122	45	53	39	553
<i>De Telegraaf</i>	52	229	110	11	19	13	434
<i>de Volkskrant</i>	40	208	99	25	26	23	421
<i>Totaal</i>	151	672	331	81	98	75	1408

Het hek van de Dam

Het Parool had gedurende de gehele periode het grootste aandeel, niet zo verwonderlijk want het was een Amsterdamse krant met veel stadsnieuws.

De totaalcijfers over de gehele onderzochte periode en uitgesplitst per krant naar waardering vindt u in tabel 6-2.

Tabel 6.2. Totalen juni '65 – juni '70

Krant	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal
<i>Het Parool</i>	133	23	397	553
<i>De Telegraaf</i>	54	118	262	434
<i>de Volkskrant</i>	97	31	293	421
Totaal	284	172	952	1408

Geheel volgens de verwachting is *De Telegraaf* de meest negatieve krant, met een score die zelfs meer dan tweemaal zo hoog is als de overige kranten samen.

De totaalcijfers over de gehele onderzochte periode en uitgesplitst per jaar, per krant en waardering positief (P) en negatief (N) en de verhouding hiertussen (P/N) vindt u in tabel 6.3.

Tabel 6.3. Totalen per jaar per krant, waardering positief en negatief

Krant	1965			1966			1967			1968			1969			1970		
	P	N	P/N	P	N	P/N	P	N	P/N	P	N	P/N	P	N	P/N	P	N	P/N
<i>Het Parool</i>	12	3	4,00	58	9	6,44	23	9	2,55	13	1	13,00	14	0	-	13	1	13
<i>De Telegraaf</i>	8	15	0,53	25	73	0,34	9	24	0,37	0	2	-	7	3	2,33	5	1	5,00
<i>de Volkskrant</i>	8	8	1,00	46	15	3,06	25	8	3,12	8	0	-	7	0	-	3	0	-
Totaal	28	26	1,07	129	97	1,32	57	41	1,39	21	3	7,00	28	3	9,33	21	2	10,50

Opvallend is dat *de Volkskrant* in 1967 *Het Parool* voorbijstreeft als krant met de grootste verhouding tussen positief en negatief.

De aldus gepresenteerde gegevens zouden voldoende moeten zijn om de (deel)onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

7. Conclusies

In dit laatste hoofdstuk zal begonnen worden om de deelonderzoeksvragen te beantwoorden en deze antwoorden zullen uiteindelijk moeten leiden tot de beantwoording van de probleemstelling.

Deelonderzoeksvragen

Hoeveel artikelen hadden betrekking op Provo?

De telling wijst uit dat dit 1408 artikelen zijn. De tabellen 6.1 en 6.2 geven een nadere uitsplitsing.

Hoe kan de inhoud van elk artikel en/of de (ondersteunende) foto('s) gekwalificeerd worden in de waardering over de provo's? Positief, negatief of niet aan te geven (neutraal)?

De manier waarop de kwalificatie tot stand kwam werd behandeld in hoofdstuk 2.

Hoe ligt de verhouding tussen het aantal artikelen en het aantal positieve respectievelijk negatieve artikelen?

Zie hiervoor de bijlagen A en B.

Welke ontwikkeling in de aantallen artikelen is er te constateren?

Na de oprichting van Provo in mei 1965, kwamen de eerste artikelen eind juni van dat jaar. Tot mei 1967 bleven de aantallen, op kleine fluctuaties na, vrij constant. Wel was er een dip tijdens de wintermaanden en twee grote pieken in maart en juni 1967.

Vanaf mei 1967 tot het einde van de onderzochte periode liepen de aantallen sterk terug en deze waren in sommige kranten vaak op de vingers van één hand te tellen. De

periode september 1969 tot en met januari 1970 was een uitzondering toen er weer een opleving was.

Welke ontwikkeling in de verhouding positieve – negatieve artikelen is er te constateren?

In tabel 6.3 valt af te lezen dat deze verhouding voor alle kranten groeit van 1,07 in 1965 naar 10,50 in 1970. De eerste drie jaar gematigd maar in 1968 met een flinke sprong van 1,39 naar 7,00 en in 1969 en 1970 naar 9,33 en 10,50 respectievelijk.

Hoe zijn eventuele veranderingen in de aantallen artikelen te verklaren?

Na de oprichting van de provo's kwam de berichtenstroom langzaam op gang. In de zomer van 1965 bleven de aantallen op hetzelfde niveau. Toen was het verschijnsel nog nieuw en werd er iedere zaterdag 'gehappened' bij het Lieverdje. Later dat jaar en begin 1966 liep de aandacht wat terug. Dit zou door het slechtere weer kunnen komen of omdat de nieuwigheid er af was. Wel kwamen er meer rechtszaken die voor berichten zorgden. In maart 1966 was er een grote piek, die toe te schrijven valt aan de perikelen rond het huwelijk van prinses Beatrix. In juni van dat jaar was de piek nog hoger door de gemeenteraadsverkiezingen en het bouwvakkersoproer. Hierna liepen de aantallen langzaam terug met een dieptepunt in december. In maart 1967 was er weer een opleving die enige maanden aanhield en te verklaren valt uit de bomaanslag op het Van Heutzmonument, de gebeurtenissen rond de provoschuit en de gevechten met de 'Centraalstation-jeugd'. Na de opheffing van Provo in mei 1967 liepen de aantallen berichten sterk terug. Vanaf september 1969 kwam er weer een opleving door de entree van Roel van Duijn in de Amsterdamse Gemeenteraad en Van Duijn was recordhouder vragensteller dat jaar en dus goed voor veel krantenberichten, hoofdzakelijk in *Het Parool*, waarin een wekelijkse rubriek verscheen met nieuws over de Gemeenteraad. Vanaf februari 1970 bleven de aantallen op een zeer laag niveau.

Hoe zijn eventuele veranderingen in de verhouding positieve – negatieve artikelen te verklaren?

Het Parool en *de Volkskrant* schreven de laatste drie jaren van het onderzochte tijdvak nauwelijks nog negatief over de provo's en de cijfers van deze kranten hadden dus de grootste invloed. *De Telegraaf* bleef hierbij achter, maar ook bij deze krant ging de verhouding omhoog. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er positiever over de provo's werd geoordeeld. Aanwijzingen hiervoor zijn het genoemde redactionele commentaar van *Het Parool* uit oktober 1968 en de bijdrage van Sjoerd Rodermond in *De Telegraaf*, die in de inleiding werd aangehaald.

Probleemstelling

Welke veranderingen zijn er opgetreden in de beoordeling van de provo's in de periode juni 1965- juni 1970 in de berichtgeving in de dagbladen *Het Parool*, *De Telegraaf* en *de Volkskrant*?

De tabellen en de grafieken laten zien dat *De Telegraaf* vrijwel over de gehele periode de krant was die het meest negatief over de provo's schreef, zowel in absolute aantallen en ook relatief ten opzichte van het totale aantal artikelen. *Het Parool* was het minst negatief met uitzondering van de maanden november 1966 en mei 1967 toen deze krant juist de meeste negatieve artikelen plaatste. *De Volkskrant* nam in de beginperiode een middenpositie in en deed later nauwelijks voor *Het Parool* onder.

Als we naar de positieve waarderingen kijken zien we grofweg het omgekeerde. Hierbij schreef *De Telegraaf* de minste, een enkele maand uitgezonderd, positieve artikelen over de provo's, *Het Parool* de meeste en *de Volkskrant* nam ook hier weer een middenpositie in. Maar aan het einde van de onderzochte periode, in 1969 en 1970 zien we dat *De Telegraaf* relatief gezien het meest positief was en *Het Parool* het meest negatief. Maar we praten hier over kleine aantallen dus veel waarde mag er niet aan gehecht worden.

Wel valt op dat volgens tabel 6.3 *De Telegraaf* een verschuiving liet zien in de verhouding positieve/negatieve artikelen. Van 0,53 in 1965 naar 5,00 in 1970. Hieruit

zou je voorzichtig kunnen concluderen dat deze krant positiever is gaan schrijven. Bij de overige twee kranten waren de positieve berichten de gehele periode ruim in de meerderheid.

Nabeschuwing

De verwachting dat *De Telegraaf* het meest negatief over de provo's zou schrijven wordt bevestigd door de totaalcijfers. Hetzelfde geldt voor *Het Parool* die het meest positief schreef en *de Volkskrant* die de verwachte middenpositie inneemt (zie tabel 6.1). Maar de aanname dat een verschuiving in de waardering voor de provo's mede veroorzaakt zou zijn door een andere berichtgeving in de bestudeerde kranten is niet overtuigend aan te tonen, hiervoor waren de aantallen artikelen aan het einde van de onderzochte periode te gering. *De Telegraaf* was negatief en bleef negatief, ook tegen groepen die later de aandacht kregen zoals de kabouters en de kraakbeweging, maar *De Telegraaf* was niet altijd negatief en aan het einde van de onderzoeksperiode ging deze krant zelfs positiever schrijven. De andere twee kranten waren over het algemeen positief, *de Volkskrant* in het begin minder maar deze krant stak later *Het Parool* naar de kroon.

De omslag in de publieke opinie over de provo's van verguizing naar vertedering kon natuurlijk veel meer oorzaken hebben gehad. Zoals de toename van het aantal jongeren, de geboortegolf van 1945-1947 groeide op en vormde een stuwmeer met potentiële provosympathisanten. Het uiterlijk van de provo's, waarop vaak werd afgegeven, speelde een steeds kleinere rol omdat lang haar, spijkerbroeken, truien en baarden steeds algemener werden.

Volgens mij hebben de gebeurtenissen rond Koosje Koster een belangrijke rol gespeeld in de omslag van verguizing naar vertedering. In de pers werd ze steevast aangeduid als het meisje Koosje Koster, dat gearresteerd werd voor het uitdelen van krenten. De Amsterdamse politiecommissaris had al gezegd dat arrestatie voor het uitdelen van krenten met succes belachelijk gemaakt kan worden. Dit is precies wat er gebeurde en het zal volgens mij ongetwijfeld gezorgd hebben voor een toenemende sympathie voor de provo's.

Een belangrijke factor lijkt ook het tijdvak waarin de provo's actief waren. Economisch ging het Nederland voor de wind. Er was vrijwel volledige werkgelegenheid. Veel risico liep je niet als provo om je *fulltime* met provoactiviteiten in te laten. Als de nood aan de man kwam had je toch zo weer een baan.

In de psychologie is het verschijnsel *rosy retrospection* bekend. De neiging van mensen om het verleden mooier te maken dan het was.¹⁵⁵ Commissaris Van Riessen gaf ons hiervan een fraai voorbeeld door het in zijn memoires achteraf met de provo's eens te zijn. Misschien was het verleden ook wel mooier want de provo's waren achteraf gezien koorknapen vergeleken met de groepen die later opkwamen en gewelddadiger waren, zoals de kraakbeweging.

Ook speelt het geheugen sommige mensen parten, (helden)daden van anderen werden aan de provo's toegeschreven. Zo heeft de schrijver Kees 't Hart volgens zijns zeggen meegelopen met de provo's bij de ludieke en beroemde wandeling rond de Nederlandse Bank op het Frederiksplein, terwijl deze 'actie Jericho' werd uitgevoerd door de Kabouters op 1 juni 1970, toen waren de provo's al ruim 3 jaar opgeheven.¹⁵⁶

¹⁵⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Rosy_retrospection

¹⁵⁶ Gemeentemuseum Den Haag, *Sixties!* (Den Haag 2007) 15.

Geraadpleegde bronnen

Geraadpleegde literatuur

Bailey, Anthony, *The Light in Holland* (New York 1970).

Berg, Harry van den en Kees van der Veer, *Ideologie en massamedia* (Amsterdam 1986).

Beunders, Henri en Erwin Muller, *Politie en media: feiten, fictie en imagopolitiek* (Apeldoorn/Zeist 2005).

Boer, Dirk-Jan, den, e.a, *Methodologie en statistiek voor communicatie-onderzoek* (Houten/Zaventem 1994).

Brouwers, Bart, *Alles voor het nieuws. De flexibele ethiek van de journalist* (Den Haag 1994).

Buikhuisen, W. *Achtergronden van nozemgedrag* (Utrecht 1965).

Cohn-Bendit, Dany, *In de ban van de revolutie. Omzien naar de jaren '60* (Amsterdam 1986).

Dijk, Teun A. van, *News analysis. Case studies of international and national news in the press* (Hillsdale 1988).

Duivenvoorden, Eric, *Magiër van een nieuwe tijd. Het leven van Robert Jasper Grootveld* (Amsterdam/Antwerpen 2009).

Frenkel, F.E. e.a. (red.), *Provo. Kanttekeningen bij een deelverschijnsel* (Amsterdam 1966).

Gemeentemuseum Den Haag, Raven, Marie-José (red.), *Sixties!* (Den Haag 2007).

Hall, G. van, *Ervaringen van een Amsterdammer* (Amsterdam 1976).

Huguenot van der Linden, A. *Het verhaal van een krant* (Amsterdam 1971).

Huizinga, J, *Homo Ludens. Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur* (Haarlem 1958).

Inklaar, Frank, *Van Amerika geleerd. Marshall-hulp en kennisimport in Nederland* (Den Haag 1997).

Kennedy, James C., *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995).

Mamadouh, Virginie., *De stad in eigen hand. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging* (Amsterdam 1992).

Mulder, Gerard en Paul Koedijk, *Lees die krant. Geschiedenis van het naoorlogse Parool* (Amsterdam 1996).

NIPO ed., *Zo zijn wij. De eerste vijftientig jaar NIPO-onderzoek* (Amsterdam 1970).

Pas, Niek, *Imaazje! De verbeelding van Provo (1965-1967)* (Amsterdam 2003).

Plasse, J. van der, *Kroniek van de Nederlandse dagbladpers* (Amsterdam 1999).

Righart, Hans, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995).

Schuyt, Kees en Ed Taverne, *1950. Welvaart in zwart-wit* (Den Haag 2000).

Siepel, Alwin, 'Moedwil en misverstand' in: *Aanzet vol 12* (Utrecht 1994) 129-146.

Stegeren, Theo van, 'De grillige Telegraaf', *Intermediair* 52 (1992) 23-29.

Swanborn, P.G., *Basisboek sociaal onderzoek* (Meppel 1991).

Vree, Frank van, *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant* (Amsterdam 1996).

Zwart, Cees, *Diender in Amsterdam. De beproevingen van een politiekorps.* (Amsterdam 1999).

Archieven:

Universiteitsbibliotheek Amsterdam

- *De Telegraaf* (1965-1970)

- *De Volkskrant* (1965-1970)

- *Het Parool* (1965-1970)

Bijlage A

In deze bijlage staan de scores per krant, per jaar en per maand.

De scores zijn de aantallen (x1) per waardering, aangevuld met het totaal.

Tevens is de verhouding tussen het aantal negatieve waarderingen en het totaal aantal (%MIN) en het driemaandelijke voortschrijdend gemiddelde hiervan (VGM) opgenomen. Hetzelfde geldt voor de positieve aantallen (%PLUS) en (VGP).

Tabel A.1. Scores *Het Parool* 1965

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
mei	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
jun	0	0	1	1	0,0	3,0	16,67	9,06
jul	3	1	7	11	9,1	7,8	27,2	16,2
aug	3	2	9	14	14,3	7,8	21,4	18,9
sep	1	0	11	12	0,0	4,8	8,3	15,4
okt	2	0	10	12	0,0	0,0	16,6	19,4
nov	2	0	4	6	0,0	0,0	33,3	27,7
dec	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	33,3

Tabel A.2. Scores *Het Parool* 1966

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	22,2
feb	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	15,1
mrt	4	0	29	33	0,0	0,0	12,1	12,6
apr	8	0	23	31	0,0	1,0	25,8	22,0
mei	9	1	22	32	3,1	1,0	28,1	31,0
jun	18	0	28	46	0,0	4,1	39,1	25,4
jul	1	1	9	11	9,1	5,6	9,0	28,8
aug	5	1	7	13	7,7	5,6	38,4	22,9
sep	3	0	11	14	0,0	6,5	21,4	25,8
okt	6	4	24	34	11,8	7,0	17,6	19,0
nov	2	1	8	11	9,1	12,5	18,1	17,4
dec	1	1	4	6	16,7	8,6	16,6	25,4

Tabel A.3. Scores *Het Parool* 1967

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	5	1	6	12	8,3	0,0	41,6	27,1
feb	3	1	9	13	7,7	8,0	23,0	26,9
mrt	4	2	19	25	8,0	10,4	16,0	20,7
apr	6	4	16	26	15,4	7,8	23,0	14,8
mei	1	0	17	18	0,0	16,2	5,5	9,5
jun	0	1	2	3	33,3	11,1	0,0	18,5
jul	1	0	1	2	0,0	11,1	50,0	16,7
aug	0	0	8	8	0,0	0,0	0,0	25,0
sep	1	0	3	4	0,0	0,0	25,0	16,7
okt	1	0	3	4	0,0	0,0	25,0	16,7
nov	0	0	4	4	0,0	0,0	0,0	19,4
dec	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	15,8

Tabel A.4. Scores *Het Parool* 1968

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	1	0	6	7	0,0	0,0	14,2	15,8
feb	0	0	5	5	0,0	0,0	0,0	15,8
mrt	3	0	6	9	0,0	0,0	33,3	11,1
apr	0	0	4	4	0,0	6,7	0,0	24,4
mei	2	1	2	5	20,0	6,7	40,0	24,4
jun	1	0	2	3	0,0	6,7	33,3	57,8
jul	2	0	0	2	0,0	0,0	100,0	77,8
aug	1	0	0	1	0,0	0,0	100,0	83,3
sep	1	0	1	2	0,0	0,0	50,0	66,7
okt	2	0	2	4	0,0	0,0	50,0	33,3
nov	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	16,7
dec	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	8,3

Tabel A.5. Scores *Het Parool* 1969

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
Jan	1	0	3	4	0,0	0,0	25,0	35,0
Feb	4	0	1	5	0,0	0,0	80,0	60,0
Mrt	3	0	1	4	0,0	0,0	75,0	51,7
Apr	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	36,1
Mei	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	11,1
Jun	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	11,1
Jul	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,0
Aug	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	10,0
Sep	3	0	7	10	0,0	0,0	30,0	10,0
Okt	0	0	9	9	0,0	0,0	0,0	15,5
Nov	2	0	10	12	0,0	0,0	16,6	5,5
Dec	0	0	3	3	0,0	1,4	0,0	18,0

Tabel A.6. Scores *Het Parool* 1970

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	9	1	14	24	0,0	1,4	37,5	23,6
feb	2	0	4	6	0,0	1,4	33,3	23,6
mrt	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	27,8
apr	1	0	1	2	0,0	0,0	50,0	16,7
mei	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	27,8
jun	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	11,1

Tabel A.7. Scores *De Telegraaf* 1965

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
Jun	0	0	1	1	0,0	18,5	0,0	0,0
Jul	0	5	4	9	55,6	27,6	0,0	9,0
Aug	3	3	5	11	27,2	35,9	27,2	14,6
Sep	2	3	7	12	25,0	25,1	16,6	22,3
Okt	3	3	7	13	23,1	16,0	23,0	13,2
Nov	0	0	5	5	0,0	41,0	0,0	7,7
Dec	0	1	0	1	100,0	33,3	0,0	11,1

Tabel A.8. Scores *De Telegraaf* 1966

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
Jan	1	0	2	3	0,0	33,3	33,3	11,1
Feb	0	0	3	3	0,0	22,8	0,0	11,9
Mrt	1	28	12	41	68,3	31,1	2,4	5,8
Apr	3	5	12	20	25,0	36,0	15,0	24,8
Mei	2	4	21	27	14,8	25,1	7,4	13,4
Jun	8	16	21	45	35,6	33,5	17,7	11,7
Jul	2	10	8	20	50,0	35,9	10,0	14,8
Aug	3	4	11	18	22,2	28,8	16,6	10,4
Sep	1	3	17	21	14,3	13,9	4,7	10,6
Okt	2	1	16	19	5,3	12,6	10,5	11,1
Nov	2	2	7	11	18,2	7,8	18,1	9,5
Dec	0	0	1	1	0,0	17,2	0,0	11,6

Tabel A.9. Scores *De Telegraaf* 1967

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	1	2	3	6	33,3	18,5	16,6	12,9
feb	2	2	5	9	22,2	30,9	22,2	12,9
mrt	0	10	17	27	37,0	25,6	0,0	11,7
apr	3	4	16	23	17,4	25,2	13,0	7,8
mei	2	4	13	19	21,1	12,8	10,5	12,0
jun	1	0	7	8	0,0	7,0	12,5	7,7
jul	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	4,1
aug	0	0	4	4	0,0	0,0	0,0	0,0
sep	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,0
okt	0	0	4	4	0,0	8,3	0,0	0,0
nov	0	1	3	4	25,0	16,7	0,0	0,0
dec	0	1	3	4	25,0	16,7	0,0	0,0

Tabel A.10. Scores *De Telegraaf* 1968

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	0	0	2	2	0,0	8,3	0,0	0,0
feb	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	0,0
mrt	0	0	0	0	0,0	16,7	0,0	0,0
apr	0	1	1	2	50,0	16,7	0,0	0,0
mei	0	0	0	0	0,0	16,7	0,0	0,0
jun	0	0	1	1	0,0	16,7	0,0	0,0
jul	0	1	1	2	50,0	16,7	0,0	0,0
aug	0	0	1	1	0,0	16,7	0,0	0,0
sep	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
okt	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
nov	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
dec	0	0	0	0	0,0	16,7	0,0	0,0

Tabel A.11. Scores *De Telegraaf* 1969

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	0	1	1	2	50,0	16,7	0,0	33,3
feb	2	0	0	2	0,0	16,7	100,0	44,4
mrt	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	77,8
apr	1	0	0	1	0,0	0,0	100,0	55,5
mei	1	0	2	3	0,0	0,0	33,3	52,8
jun	1	0	3	4	0,0	33,3	25,0	19,4
jul	0	2	0	2	100,0	33,3	0,0	25,0
aug	1	0	1	2	0,0	33,3	50,0	16,7
sep	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	16,7
okt	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
nov	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
dec	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	8,3

Tabel A.12. Scores *De Telegraaf* 1970

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	1	0	3	4	0,0	0,0	25,0	8,3
feb	0	0	4	4	0,0	16,7	0,0	25,0
mrt	1	1	0	2	50,0	16,7	50,0	50,0
apr	1	0	0	1	0,0	16,7	100,0	83,3
mei	2	0	0	2	0,0	0,0	100,0	66,7
jun	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	33,3

Tabel A.13. Scores *de Volkskrant* 1965

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
mei	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
jun	0	0	0	0	0,0	6,7	0,0	0,0
jul	0	1	4	5	20,0	15,0	0,0	8,3
aug	3	3	6	12	25,0	20,6	25,0	19,4
sep	2	1	3	6	16,7	13,9	33,3	27,8
okt	2	0	6	8	0,0	13,9	25,0	19,4
nov	0	1	3	4	25,0	21,7	0,0	15,0
dec	1	2	2	5	40,0	21,7	20,0	17,8

Tabel A.14. Scores *de Volkskrant* 1966

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	1	0	2	3	0,0	24,4	33,3	17,8
feb	0	1	2	3	33,3	14,8	0,0	18,5
mrt	8	4	24	36	11,1	14,8	22,2	10,7
apr	2	0	18	20	0,0	3,7	10,0	21,4
mei	8	0	17	25	0,0	5,3	32,0	22,3
jun	11	7	26	44	15,9	7,0	25,0	30,7
jul	7	1	12	20	5,0	7,0	35,0	28,3
aug	2	0	6	8	0,0	1,7	25,0	27,4
sep	4	0	14	18	0,0	3,9	22,2	19,6
okt	2	2	13	17	11,8	3,9	11,7	11,3
nov	0	0	10	10	0,0	3,9	0,0	12,2
dec	1	0	3	4	0,0	0,0	25,0	21,7

Tabel A.15. Scores de Volkskrant 1967

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	2	0	3	5	0,0	3,7	40,0	40,1
feb	5	1	3	9	11,1	9,8	55,5	34,8
mrt	2	4	16	22	18,2	11,5	9,0	26,7
apr	3	1	15	19	5,3	7,8	15,7	18,5
mei	4	0	9	13	0,0	1,8	30,7	22,1
jun	1	0	4	5	0,0	11,1	20,0	28,0
jul	1	1	1	3	33,3	11,1	33,3	30,3
aug	3	0	5	8	0,0	11,1	37,5	45,8
sep	2	0	1	3	0,0	6,7	66,6	41,4
okt	1	1	3	5	20,0	6,7	20,0	45,5
nov	1	0	1	2	0,0	6,7	50,0	23,3
dec	0	0	5	5	0,0	0,0	0,0	16,7

Tabel A.16. Scores de Volkskrant 1968

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	11,1
feb	2	0	4	6	0,0	0,0	33,3	27,8
mrt	2	0	2	4	0,0	0,0	50,0	38,9
apr	2	0	4	6	0,0	0,0	33,3	27,8
mei	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	11,1
jun	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	16,7
jul	1	0	1	2	0,0	0,0	50,0	50,0
aug	1	0	0	1	0,0	0,0	100,0	50,0
sep	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	33,3
okt	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
nov	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
dec	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel A.17. Scores de Volkskrant 1969

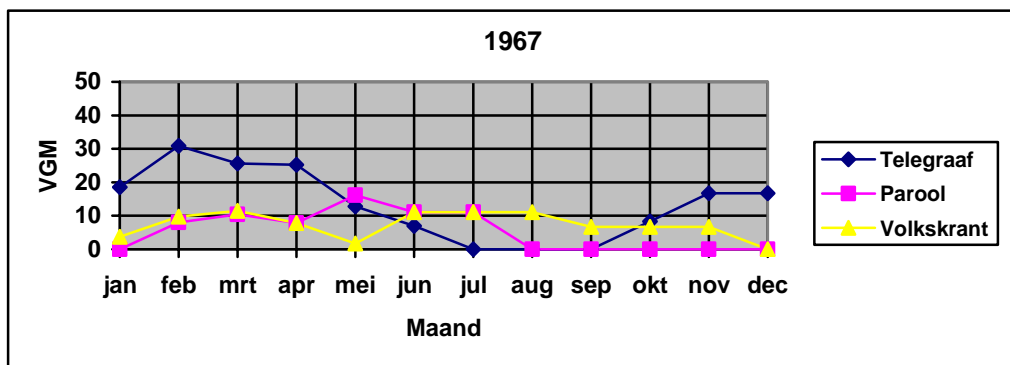
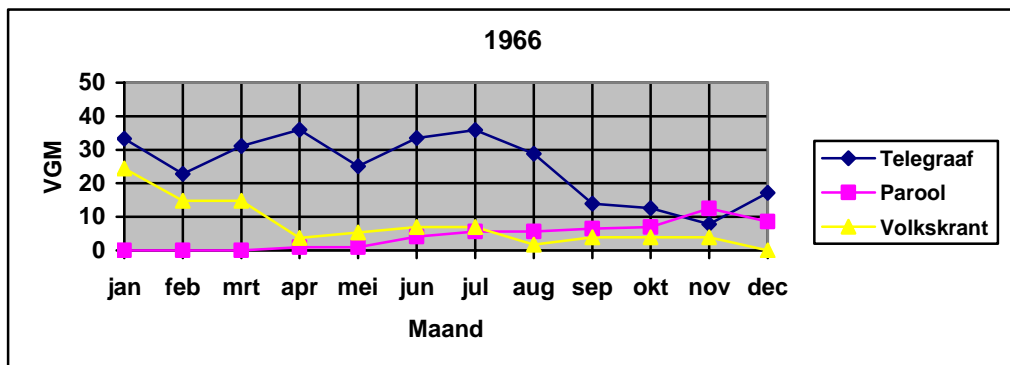
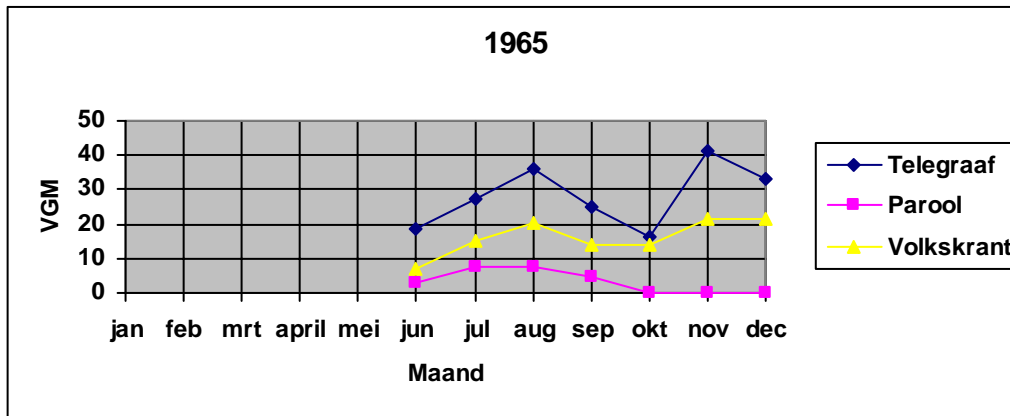
Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	33,3
feb	2	0	0	2	0,0	0,0	100,0	50,0
mrt	1	0	1	2	0,0	0,0	50,0	50,0
apr	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	16,7
mei	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,0
jun	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,0
jul	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
aug	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	9,5
sep	2	0	5	7	0,0	0,0	28,5	19,0
okt	2	0	5	7	0,0	0,0	28,5	19,0
nov	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	9,5
dec	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	6,7

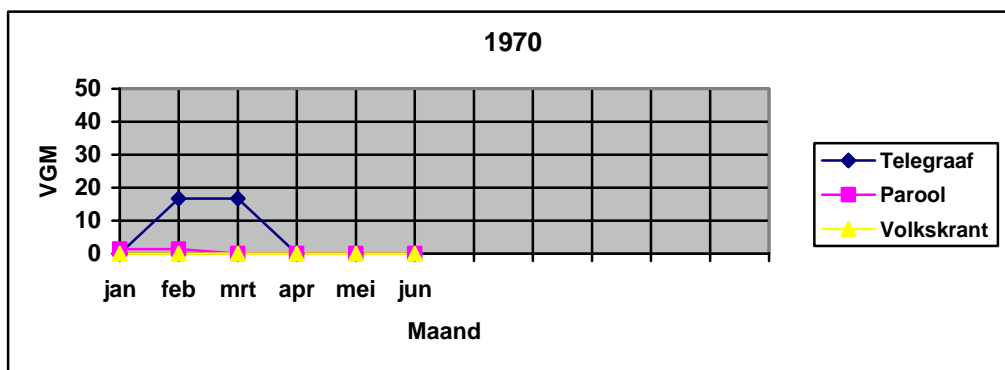
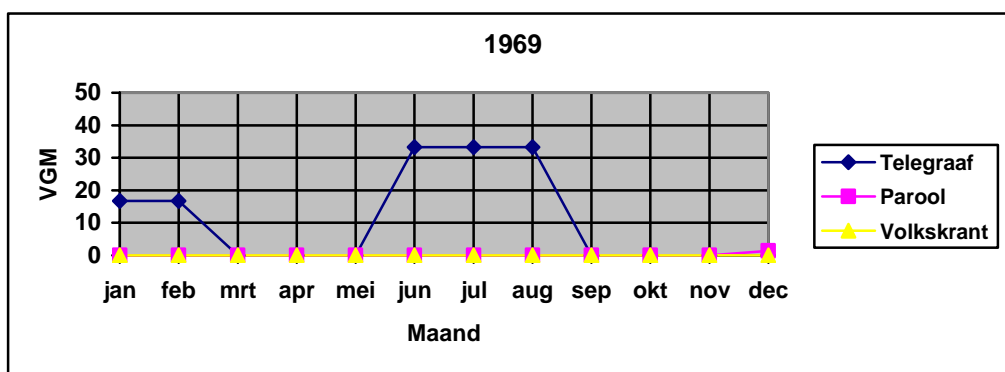
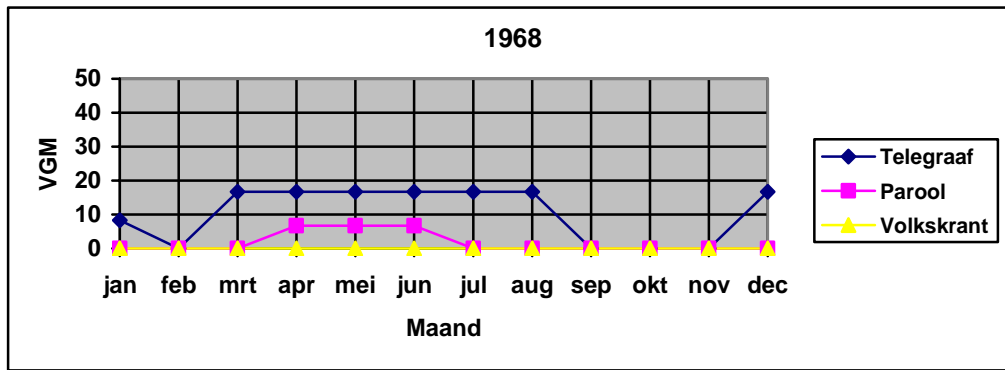
Tabel A.18. Scores de Volkskrant 1970

Maand	Positief	Negatief	Neutraal	Totaal	%MIN	VGM	%PLUS	VGP
jan	2	0	8	10	0,0	0,0	20,0	6,7
feb	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	6,7
mrt	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	0,0
apr	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	0,0
mei	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	16,7
jun	1	0	1	2	0,0	0,0	50,0	16,7

Bijlage B

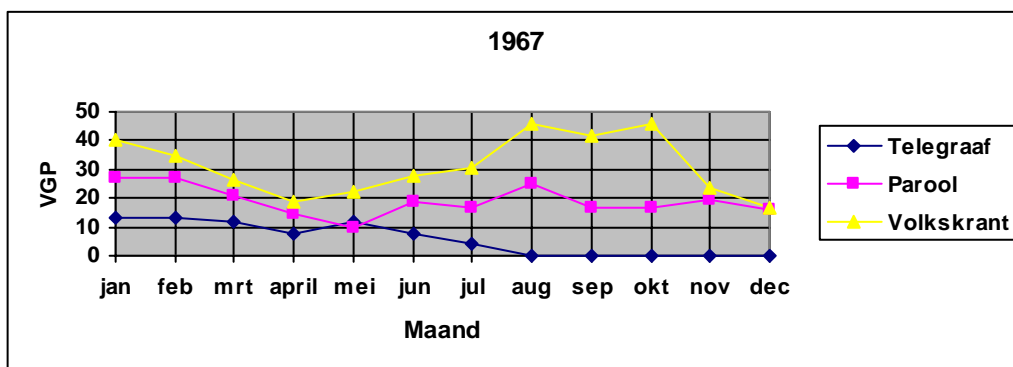
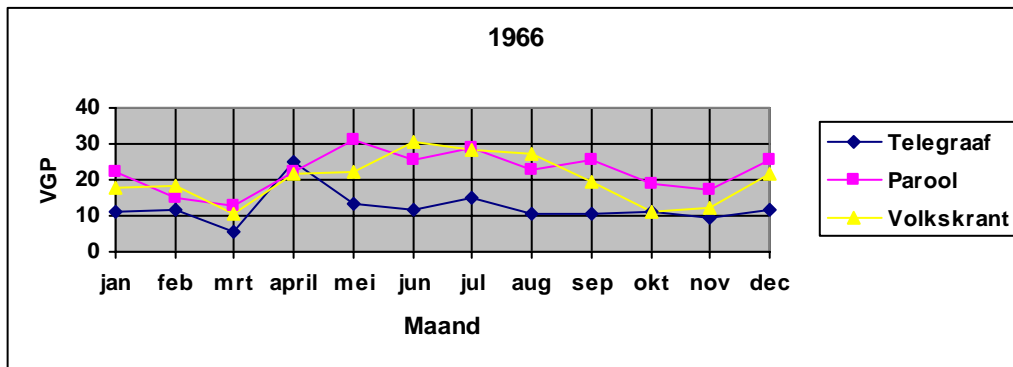
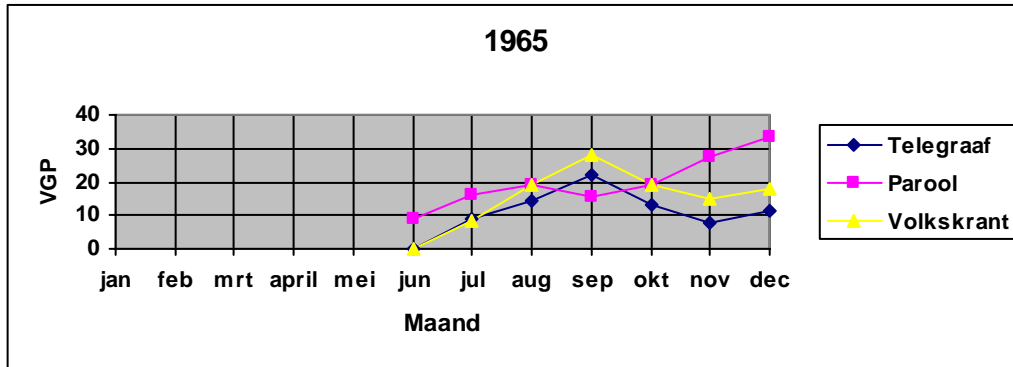
In deze bijlage staan de tabellen van bijlage A in grafiekvorm voor VGM.

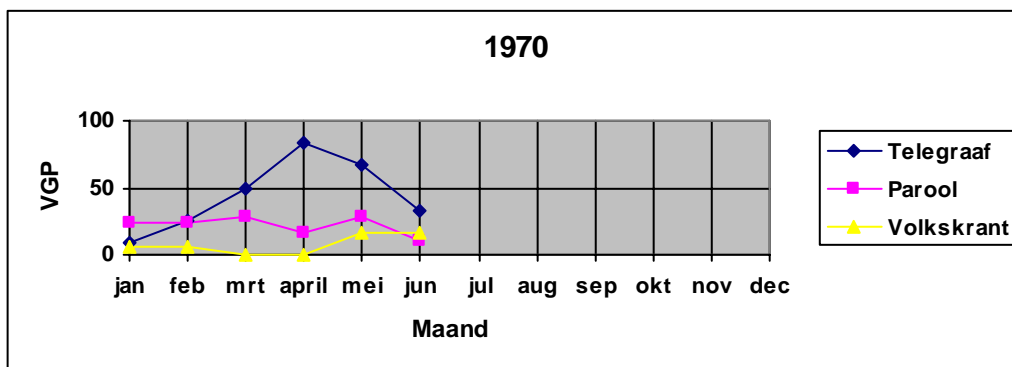
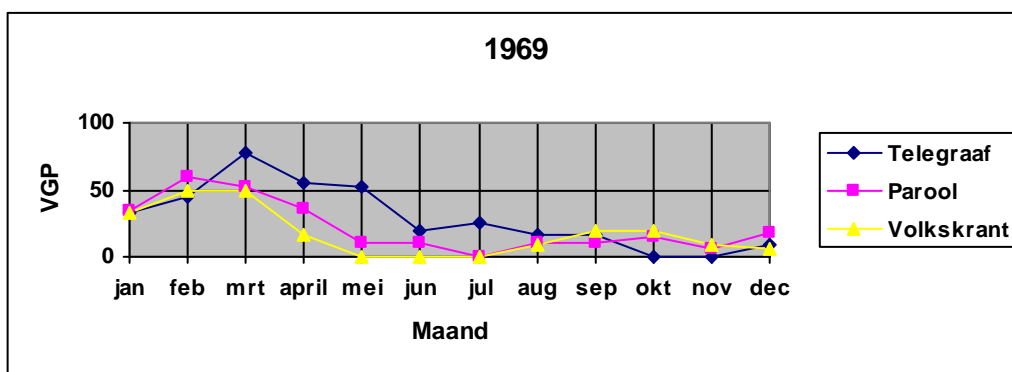
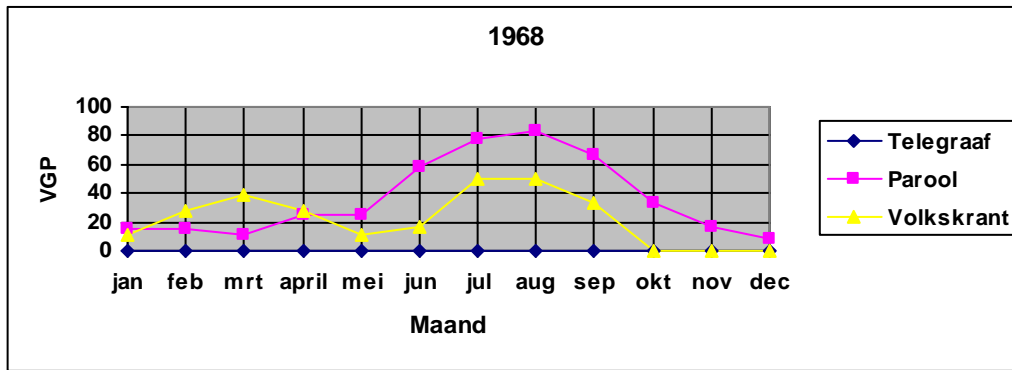

Bijlage C

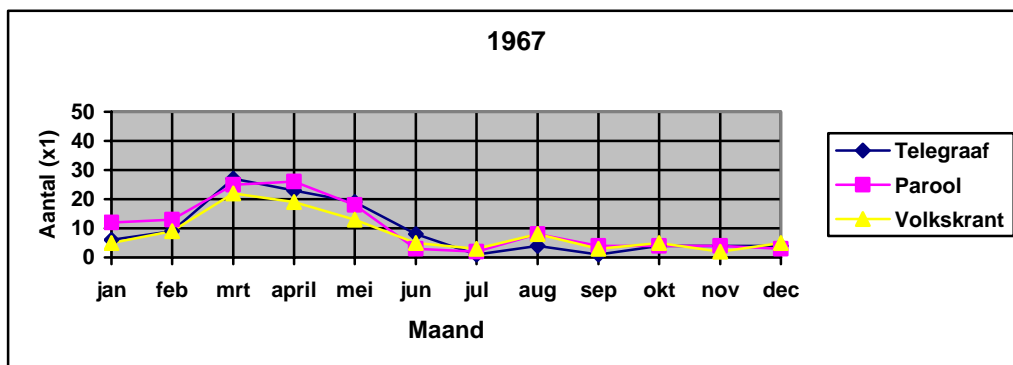
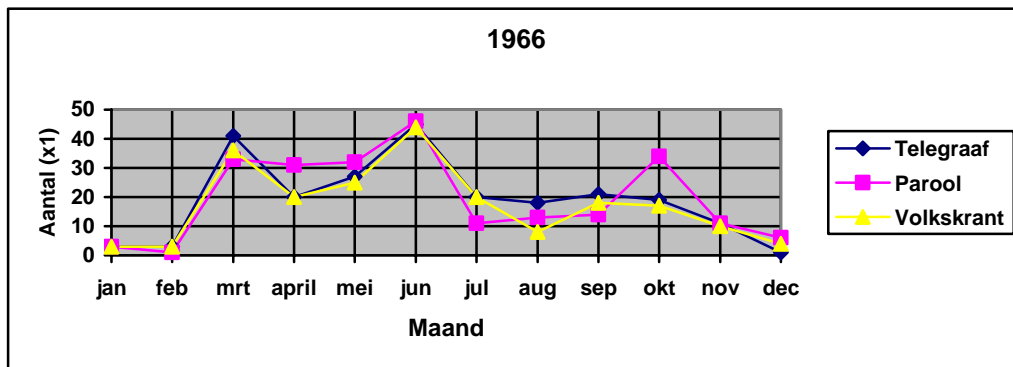
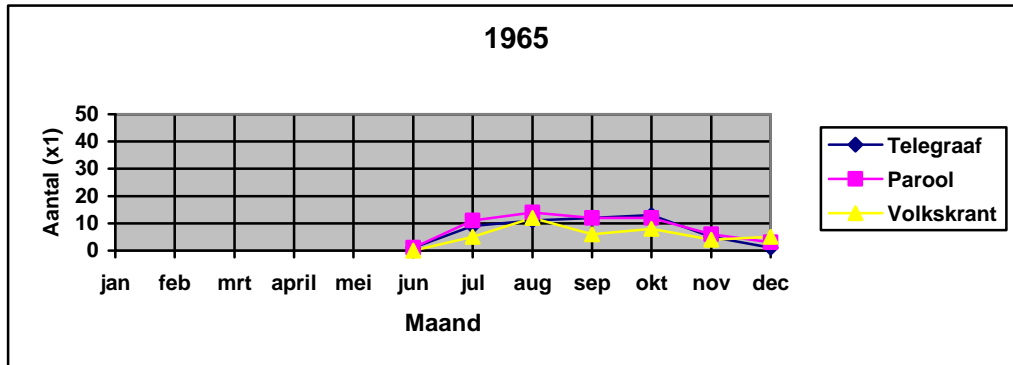
In deze bijlage staan de tabellen van bijlage A in grafiekvorm voor VGP.

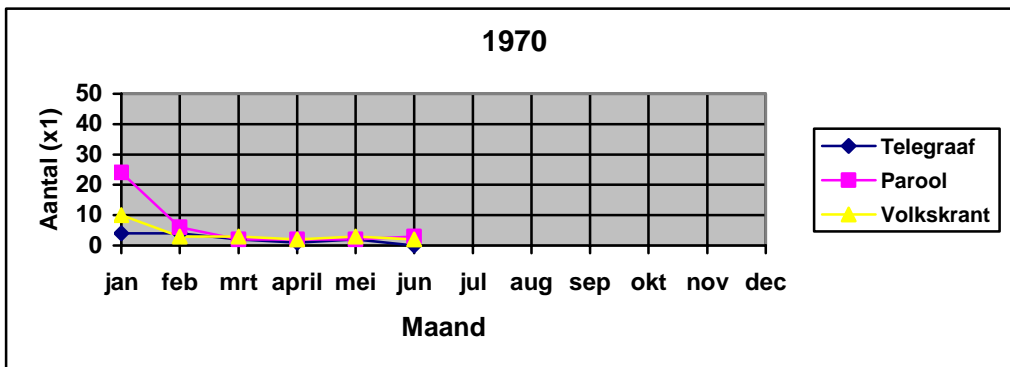
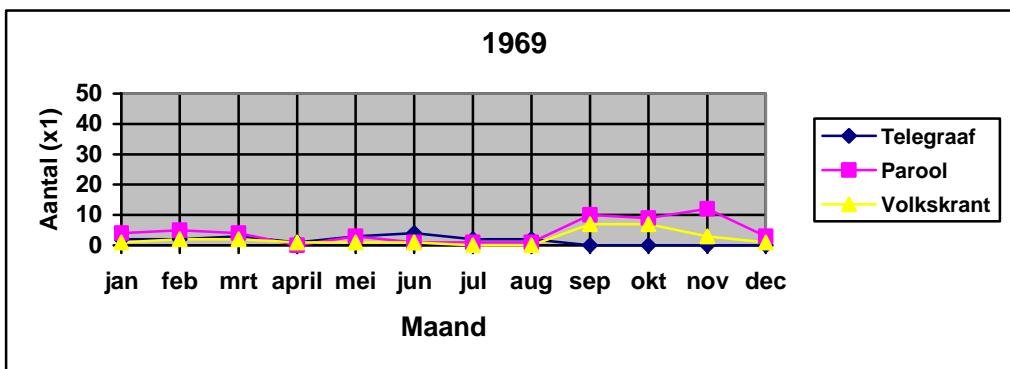
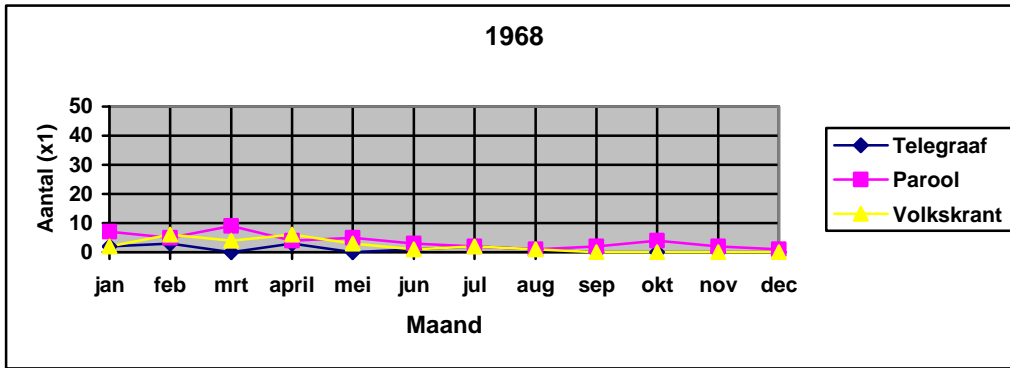

Bijlage D

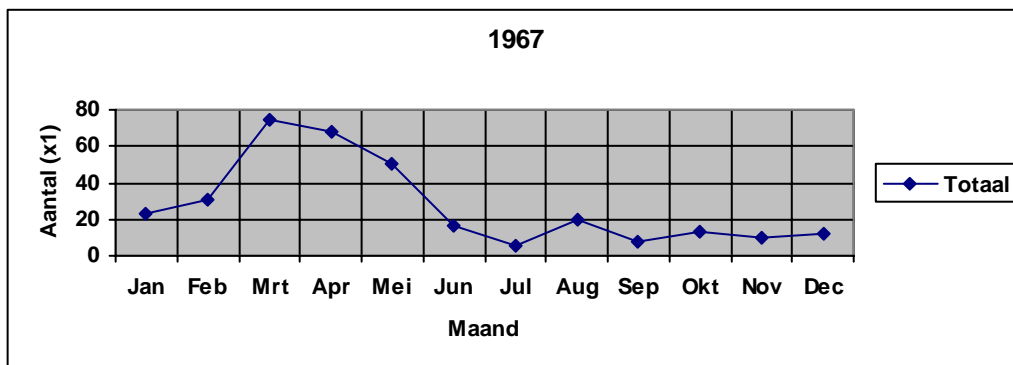
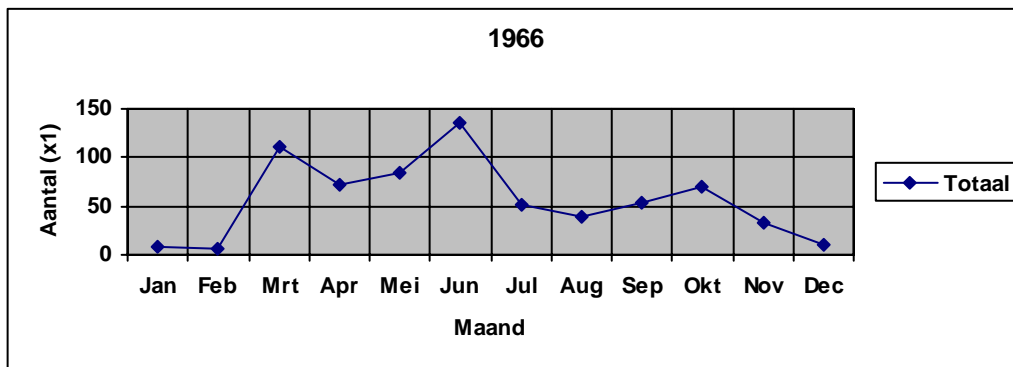
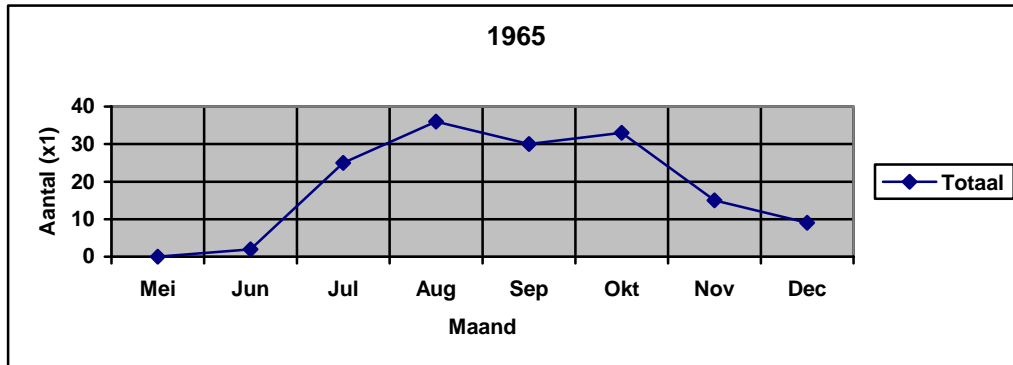
In deze bijlage staan de tabellen van bijlage A in grafiekvorm voor de totaalcijfers

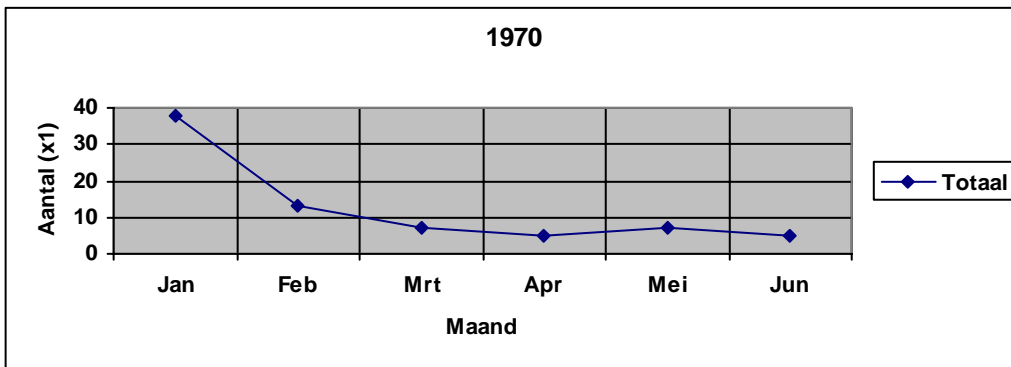
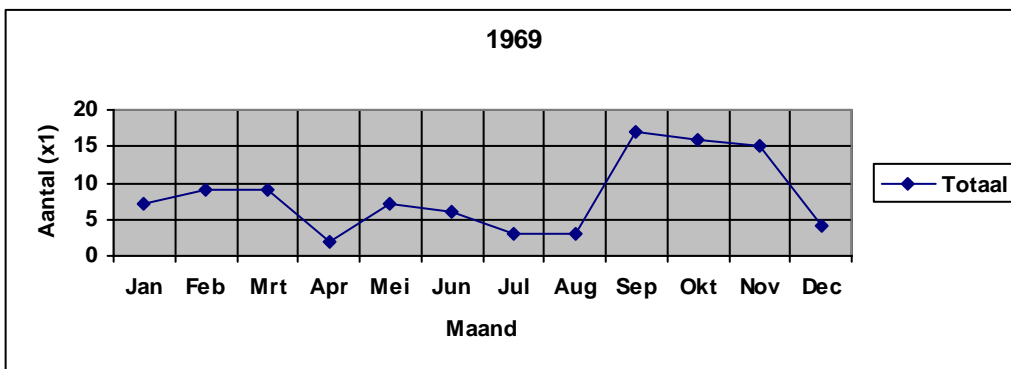
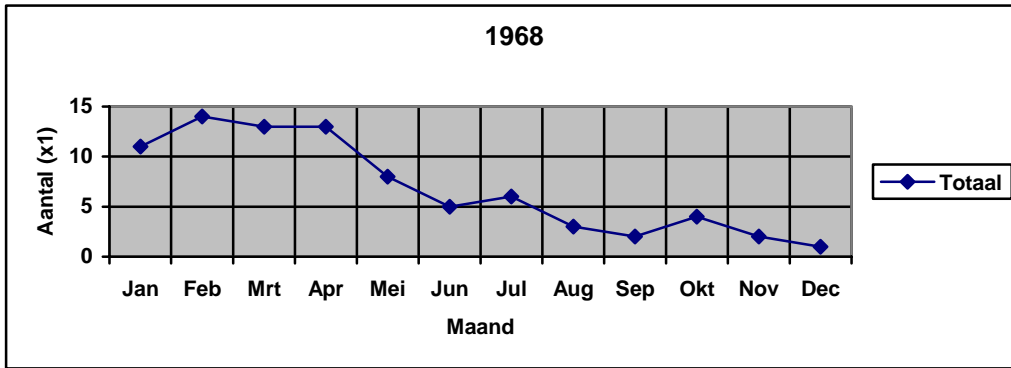

Bijlage E

In deze bijlage zijn de totaalcijfers van de drie kranten samengevoegd.

Het hek van de Dam

Bijlage F

In deze bijlage staan de totalen per krant uitgesplitst naar categorie.

- A - Advertentie
- B - Ingezonden brief
- C - Column
- F - (Solo)Foto
- I - Interview
- O - Overig
- R - Redactioneel commentaar
- T - Cartoon
- V - Verslaggeving

	Telegraaf	Parool	Volkskrant	Totaal
A	1	1	3	5
B	24	53	16	93
C	38	11	3	52
F	1	3	6	10
I	9	24	7	40
O	12	29	33	74
R	38	16	10	64
T	8	1	10	19
V	303	415	333	1051
Totaal	434	553	421	1408

Bijlage G

Artikelbegeleidingsformulier

Krant: Volkskrant/Parool/Telegraaf

Volgnummer:

Datum:

Paginanr:

Artikelkop:

Soort artikel: Verslaggeving (V)
Column (C)
Redactioneel commentaar (R)
Ingezonden brief (B)
Cartoon (T)
Interview (I)
(Solo)Foto (F)
Advertentie (A)
Overig (O) nl:

Auteur/tekenaar (indien bekend):

Toegekende kwalificatie: negatief/positief/neutraal

Steekwoorden:

Negatief:

Tuig, langharig, anarchisten, herrieschoppers, vies, smerig, oproerkraaiers, asocialen, laag intellect, relschoppers,

Positief:

Jongelui, jeugd, demonstranten, ludiek, jonge mensen, kunstenaars, studenten, intellectuelen, belhamels

Begeleidende foto's:

Opmerkingen:

